

SAVEN SALAISUUKSIA

Tutkielma saven käytöstä terapeuttisessa taiteilmaisussa

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Ohjaustoiminta

Lahdensivu, 3.10.2012.

Mari Miikkulainen

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminta

Terapeuttinen pääaine

Tekijä

Mari Miikkulainen

Vuosi 2012

Työn nimi

Saven salaisuuksia– Tutkielma saven käytöstä terapeuttisessa taiteilmaisussa

---

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä tutkittiin savi-materiaalin ominaisuuksia ja sen käyttöä terapeuttisen taiteilmaisun kontekstissa. Opinnäytetyössä tarkasteltiin aihetta sekä mytologian, aiheesta aiemmin tehdyn tutkimuksen että toiminnan avulla. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös kehittää voimaannuttavan savityöskentelyn menetelmää.

Opinnäytetyö koostui kirjallisuuskatsauksesta sekä toiminnallisesta osuudesta. Kirjallisuuskatsaus jakautui kahteen eri osioon: teoreettiseen tutkimustietoon sekä mytologiaa ja uskomuksia käsittelevään osuuteen. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus piti sisällään viisi kertaa kokoontuneen kehitysvammaisten nuorten ryhmän sekä kaksi erillistä kaikille avointa työpajaa. Tutkimustietoa, uskomuksia ja toiminnallisessa osuudessa koettua ja havaittua verrattiin toisiinsa ja pyrittiin selvittämään, millä tavoin ja millaisin harjoituksin savea voidaan hyödyntää terapeuttisessa taiteilmaisussa.

Opinnäytetyön avulla selvisi, että saveen liittyy ominaisuuksia, jotka tekevät siitä potentiaalisen materiaalin terapeuttiseen taiteilmaisuuksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki ihmiset kokisivat saven terapeuttisena materiaalina. Voimaannuttavan työskentelyn välineenä savea voidaan käyttää opinnäytetyössä esiin tullein menetelmin ja niitä soveltaen. Uusia menetelmiä voidaan kehittää opinnäytetyössä esiin tullutta teoretietoa hyödyntäen.

Avainsanat savi, savityö, terapeuttinen taiteilmaisuu, voimaantumisen

Sivut 44 s. + liitteet 1 s.

LAHDENSIVU
Bachelor of Culture and Arts

Author	Mari Miikkulainen	Year 2012
Subject of Bachelor's thesis	Secrets of Clay – A Study about Clay as A Tool of Therapeutic Art Expression	

ABSTRACT

The Thesis is a study about the qualities of clay and the use of it in the context of therapeutic art expression. The Thesis examined the topic through mythology, existing research and activity. The Goal of the thesis is to develop a method of empowering clay work.

The Thesis includes a review of the literature and an activity analyses. The review of the literature combines theoretical research material and also mythology and beliefs surrounding the clay material. The Activity analyses included a group of young disabled people which gathered for five times and two separate workshops open for everyone. The research material, the beliefs about clay and the experiences and observations of the activity analyses are compared with each other. Through this the thesis aims to examine in which way and with what kind of methods clay can be utilized in the therapeutic art expression.

The conclusion of the thesis is that clay as a material includes qualities, which enables it to be potential material for therapeutic art expression. That doesn't mean that everyone would find clay as a therapeutic material. As a tool of empowerment, clay can be used as it is described in the thesis or adapting the described methods. New methods can be developed utilizing the theoretical knowledge introduced in the thesis.

Keywords clay, clay work, therapeutic art expression, empowerment

Pages 44 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat	2
1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmät.....	3
2. TERAPEUTTISEN OHJAUSTOIMINNAN KÄSITTEISTÖÄ	5
2.1 Terapeuttisuus	5
2.2 Taideterapia.....	5
2.3 Terapeuttinen taideilmaisu	6
2.4 Voimaannuttavuus.....	7
3. SAVI - MYYTTEJÄ JA USKOMUKSIA	8
3.1 Savi Raamatussa.....	8
3.2 Vastaavanlaisia myyttejä muista uskonnoista.....	9
3.3 Maa-aineen pyhyys Afrikan kansojen uskomuksissa.....	10
4. SAVI TERAPEUTTISEN TAIDEILMAISUN KONTEKSTISSA.....	11
4.1 Saven erityisominaisuudet.....	11
4.2 Kosketus	12
4.3 Liike	13
4.4 Kolmiulotteisuus	13
4.5 Plastisuus.....	14
4.6 Regressio	15
5. TOIMINNALLINEN OSUUS	15
5.1 OmaPolku.....	16
5.1.1 Voimauttava savityöryhmä.....	16
5.1.2 Ryhmän tavoitteet.....	17
5.1.3 Ensimmäinen kerta	17
5.1.4 Toinen kerta.....	18
5.1.5 Kolmas kerta.....	19
5.1.6 Neljäs kerta	19
5.1.7 Viides kerta.....	20
5.2 Varikko-työ	21
5.2.1 Työpajojen tavoitteet	21
5.2.2 Eloon herättämisen savityöpaja 1	21
5.2.3 Eloon herättämisen savityöpaja 2	22
6. HAVAINTOJA RYHMÄSTÄ JA TYÖPAJOISTA	22
6.1 Erityistä voimaannuttavasta savityöryhmästä	22

6.1.1	Ensimmäisen kerran havainnot.....	23
6.1.2	Toisen kerran havainnot	24
6.1.3	Kolmannen kerran havainnot.....	26
6.1.4	Neljännän kerran havainnot.....	27
6.1.5	Viidennen kerran havainnot.....	29
6.2	Erityistä Eloon herättämisen savipajoista	29
6.2.1	Havainnot Eloon herättämisen työpajoista	30
7.	SUMMA SUMMARUM – TUTKIMUSTULOKSET	31
7.1	Voimaannuttavasta savityöryhmästä opittua.....	31
7.2	Eloon herättämisen työpajoista opittua	35
7.3	Savesta materiaalina	36
8.	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET	42
LIITE 1	Palautelomakkeen kysymykset.	

1. JOHDANTO

Opinnäytetyön johdanto kuuluisi aloittaa toteamalla, että opinnäytetyön aihe on todella ajankohtainen. Aloitan kuitenkin opinnäytetyöni toteamalla, että aiheeni on hyvin vanhanaikainen, alkukantainen, jopa muinainen. Aiheenani on nimittäin savi, materiaali, joka on muotoutunut ihmiskunnan käsissä jo esihistorialliselta ajalta alkaen.

Edelleenkin joissain maapallon kolkissa savi on oleellinen osa elämää. Siitä rakennetaan talot ja muovataan työkalut ja astiat. Myös me suomalaiset syömme ruokamme usein savesta tehdyistä astioista ja käytämme rakentamisessa savesta valmistettuja materiaaleja. Omat sormemme eivät silti useinkaan ole savessa, vaan astiat, laatat ja muut valmistuvat uusimman teknologian avulla tehtaiden seinien suojissa.

Aiheesta ajankohtaisen voisikin tehdä teknologistuneen nykyihmisen kaipuu luontoon, maanläheisyyteen ja alkulähteille. Internetissä ihmisiä neuvotaan, kuinka luontokävelystä nautitaan; ilmeisesti nykyihmiset tarvitsevat siihen ohjeistusta. Elämän muuttuessa yhä kiireisemmäksi ja hektisemmäksi, muotiin ovat tulleet ”slow life”, ”down shifting”, hidastaminen, pysähtyminen, maalle muutto, läsnäolo ja voimaantuminen. Puhutaan itsensä ja oman rytmensä kuuntelemisesta. Myös kulttuuri- ja taidelähtöisten menetelmien käyttö hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi on paljon esillä.

Savi materiaalina sisältää luontoyhteyden, ja sen kanssa työskenteleminen on hidasta ja pysähtymään kutsuvaa. Käsitys saven terapeuttisuudesta tulee usein esiin ihmisten arkipuheessa. Itseäni aihe tuntuu tulevan jatkuvasti vastaan tavalla tai toisella. On myös taideterapeutteja, jotka työskentelevät pääasiassa savea materiaalina käyttäen. Tutkimusta savimateriaalin käytöstä taideterapiassa tai terapeuttisessa taidetyöskentelyssä ja sen ominaisuuksista löytyy kuitenkin suhteellisen vähän.

Opinnäytetyössäni lähdän tutkimaan, millaista tietoa asian tiimoilta löytyy ja miten sitä voitaisiin hyödyntää ohjaustoiminnassa. Tietoa ammennan sekä kulttuurisesta perinnöstä että tieteellisestä tutkimuksesta.

Jottei asia jäisi liian teoreettiseksi, opinnäytetyöni sisältää myös toiminnallisen osuuden. Toiminnallinen osuus koostuu kehitysvammaisten nuorten ryhmästä, joka kokoontui viisi kertaa sekä kahdesta Harjun seurakunnan Varikkotyön puitteissa järjestetystä kertaluonteisesta työpajasta. Näissä ryhmissä pääasiallisena materiaalina oli savi ja tavoitteena on kontrollista irti päästäminen, heittäytyminen leikkimään materiaalilla ilman suorituspainetta ja kokeilemaan uskaltaminen ilman epäonnistumisen pelkoa. Tavoitteena oli myös intuitiivinen työskentely ja mielikuvien synnyttäminen savea työkaluna käyttäen. Ryhmissä havainnoin osallistujien suhtautumista saveen ja sen kanssa työskentelyyn sekä haastattelin heitä. Työpajoissa teetätin aiheesta myös kyselyn.

Opinnäytetyöni lopussa käyn läpi ryhmistä oppimaani ja pohdin, mitkä asiat yhdistyvät teoriaosuuden, historian ja henkisen perinnön sekä omien kokemuksieni ja ryhmäläisten kokemusten kautta.

1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Melkeinpä kuin vahingossa päädyin vaihto-opiskeluissani Israelissa Bezalel Taide- ja Muotoiluakatemiassa opiskelemaan lasi- ja keramiikkaosastolle. Olin aiemminkin pitänyt savesta materiaalina, mutta Bezalelissa opiskelun aikana kiinnostuin siitä toden teolla. Opinnäytetyön aihetta miettiessäni halusin yhdistää kaksi asiaa, joista haluan oppia lisää: saven ja taideterapian.

Opiskellessani pääaineekseni terapeutista ohjaustoimintaa ja sivuaineekseni keramiikkaa kuulin monen sanovan, että savi ja terapeutisuus sopivat hyvin yhteen, sillä ”savi on niin terapeutinen materiaali”. Samansuuntaisia lausahduksia saven terapeutisuudesta on tullut vastaan ystävien suusta, lehdistä ja sieltä täältä. Esimerkiksi Fazerin F-lehdessä Anu Nurminoro toteaa: ”Keramiikkatyöskentely on terapeutista ja meditatiivista puuhaa. Siitä saa pontta muillekin elämän osa-alueille” (F-Lehti 1.2012)

Miksi ja millä tavoin useat ihmiset sitten kokevat saven terapeuttisena materiaalina? Onko sillä ominaisuuksia, jotka tekevät siitä terapeuttisemmän kuin jokin muu materiaali? Miksi moni mieltää saven olevan terapeutinen materiaali? Voihan mikä tahansa asia, josta ihminen pitää, tuntua terapeutiselta. Mikäli savella taidemateriaalina on ominaisuuksia, jotka voivat olla terapeutisia ja voimauttavia, miten niitä voidaan hyödyntää ohjauksessa?

Tällaisia kysymyksiä mielessäni pohdin ja niihin etsin myös opinnäytetyössäni vastauksia. Toivon, että tällä tutkimusretkelläni tekemistäni löydöistä hyötyvät myös muut asiasta kiinnostuneet sekä ohjaajat, jotka haluavat käyttää savea ohjaustyössään. Opinnäytetyöni esittelee sekä aihealueen teoriapohjaa että vinkkejä ohjausten sisältöön ja suunnitteluun.

Niistä paloista, joita olen työtä tehdessäni löytänyt, pyrin kokoamaan palapeliä kokoon ja tekemään johtopäätöksiä myös verraten löytämääni aineistoa omiin kokemuksiini opinnäytetyön toiminnallista osuutta ohjatessani.

Viktor Hugo on sanonut, että musiikki ilmaisee sen, mitä sanat eivät pysty ilmaisemaan, mutta mikä ei myöskään voi pysyä hiljaa. Ehkä jotain samankaltaista liittyy muihinkin taiteen aloihin: ne ilmaisevat sen, mitä sanat eivät voi. En pyri selittämään aihetta tyhjäksi, mikä lieneekin mahdotonta, vaan annan sen jäädä hieman mystiseksi, niin kuin moni muukin asia elämässä jää. Opinnäytetyössäni tuon esiin joitakin esimerkkejä siitä, mitä aiheesta on sanottu ja koettu. Olkoon se meille opiksi ja iloksi!

1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Kysymykset, joihin opinnäytetyössäni etsin vastauksia, ovat seuraavat: miten savi koetaan materiaalina ja millä tavoin sitä voidaan hyödyntää terapeutisessa ohjaustoiminnassa?

Tavoitteenani on kehittää voimaannuttavan savityöskentelyn menetelmää. Toisin sanoen löytää itselleni ja muille ihmisten parissa luovien menetelmien työskenteleville tietopohjaa ja menetelmiä, joita soveltaa savityössä. Tässä tapauksessa tavoitteena on tutkia saven hyödyntämistä erityisesti voimaannuttavassa, rentouttavassa, leikkillisessä, vapauttavassa, mielikuvia herättävässä merkityksessä, enemmän kuin taidon oppimisen tai esteettisesti tyydyttävien teosten aikaan saamiseksi.

Kehitysvammaisille nuorille ohjaamani voimaannuttavan savityöryhmän ja kaikille avointen työpajojen avulla haluan tutkia mikä toimii ja mikä ei toimi, mitä on hyvä ottaa huomioon ja mikä edistää voimaannuttavaa kokemusta ja millaisia voimaannuttavia kokemuksia saven kanssa työskentely saa aikaan. Näitä tutkin havainnoimalla, haastatteleamalla ja kyselyn avulla.

Olettamukseni ei ole se, että kaikki ihmiset kokisivat saven kanssa työskentelyn voimaantavana. Haluan myös pyrkiä välttämään oletusta, että saveen liittyisi erityisiä voimaantavia tai terapeutisia ominaisuuksia. Haluan lähteä tutkimusmatkalle puhtaalta pöydältä: selvittämään, minkälaista tietoa aiheesta löytyy, miten se tieto yhdistyy omiin havaintoihini ja mitä tästä kaikesta voin oppia.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena ei niinkään ole saada selville absoluuttista totuutta asiasta vaan tehdä tulkintoja. Laadullisella tutkimuksella ei myöskään tavoitella yleistettävyyttä samassa merkityksessä kuin määrällistä tutkimusta tehdessä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella merkityksiä ja merkityskokonaisuuksia, eli sitä minkä ihminen kokee merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Tarkoituksena on myös vastata mitä-kysymyksen lisäksi miksi-kysymykseen. (Vilka 2005, 87 – 98, 126.)

Rauhala kirjoittaa ihmisen henkisyttä tutkiessaan, että merkitys syntyy, kun ihmisen elämäntilanteessa tai kehossa on jokin aihe. Siitä aiheutuu tajunnalle jokin mieli, joka joutuu tajuntaan kerrostuneiden aikaisempien merkitysten tulkitsemaksi ja vastaanottamaksi. Rauhala jatkaa, että ihmisen maailmankuvan muodostuminen on yksilöllistä. Tästä syystä yleistämismahdollisuudet eri subjektiivisten maailmankuvien välillä ovat vähäisiä. (Rauhala 2009, 101 – 102.)

Vaikkakaan absoluuttista totuutta ei tämänkään tutkimuksen avulla varmasti saada selville, se tuo esiin joidenkin ihmisten aiheeseen liittämiä totuuksia tai palasia niistä. Tutkimusmenetelminä palasten keräämiseen

käytin osallistuvaa havainnointia, ryhmä- sekä yksilöhaastatteluja sekä kyselyä.

Osallistuva havainnointi tuntui tutkimukselleni luontevimmalta tutkimusmenetelmältä, etenkin ensimmäisen ryhmän kohdalla, jonka osallistujista monilla oli autistisia piirteitä ja joista useille itsensä ilmaiseminen sanallisesti oli haastavaa. Osallistuva havainnointi on subjektiivista toimintaa. Havainnointiin vaikuttavat havainnoitsijan omat ennako-odotukset. Havainnoija havainnoi valikoivasti eikä huomaa tai näe kaikkea ja liittyy eri ihmisiin aikaisempien elämäkokemustensa perusteella erilaisia ominaisuuksia. Tästä huolimatta havainnointi voi nostaa esiin mielenkiintoisia seikkoja ja subjektiivisuudessaan havainnointitutkimus kuvaa elämän monivivahteisuutta ja tulkintojen runsautta. (Eskola & Suoranta 1998, 102.)

Havainnoinnin lisäksi halusin kuitenkin saada myös kuulla, kuinka osallistujat itse sanallistavat kokemuksiaan, sillä havainnointiin vaikuttaa aina tutkijan oma kokemus ja tulkinta. Jos haluamme tietää jotain toisesta ihmisestä, miksi emme kysyisi sitä häneltä suoraan? Toisaalta haastattelussa syvälle pääseminen vaatii paljon aikaa ja haastateltavien itsestään kertomat tiedot saattavat vaihdella pitkällä aikavälillä (Eskola & Suoranta 1998, 85, 87). Grönfors (2001, 129) onkin todennut, että haastattelulla ja kyselyllä saadaan ilmiön tarkastelulle luut ja runko, mutta havainnoimalla saadaan liha niiden ympärille.

Ensimmäisen ohjausryhmäni kanssa minulla oli hyvin aikaa haastatella osallistujia sekä ennen toiminnan alkua että jokaisella kerralla. Ennen toiminnan alkua järjestin yksilöhaastatteluja selvittäen osallistujien aikaisempia kokemuksia saven kanssa työskentelystä ja odotuksia tulevan toiminnan suhteen. Jokaisen kerran päätteeksi haastattelin koko ryhmää liittyen päivän kokemuksiin. Nämä tilanteet minulla oli tarkoituksena tallentaa myös videonauhalle, mutta lopulta sain tallennettua vain kolmen kerran lopputilanteet. Koska useilla kyseisen ryhmän osallistujista oli vaikeuksia suullisen ilmaisun kanssa ja kenties myös vaillinaisesta kysymyksen asetelutaidostani johtuen, haastattelut jäivät varsin lyhytsanaisiksi.

Ryhmän aikana käytin pääasiassa osallistuvan havainnoinnin menetelmää toimien samalla itse ryhmän ohjaajana. Ryhmään osallistuneista kolmesta pienryhmäohjaajasta oli minulle suuri apu, sillä he kirjasivat muistiin asioita, joita tuli esiin pienryhmissä tapahtuneiden ajatusten jakamisten yhteydessä.

Vain kerran kokoontuvien työpajaryhmieni kanssa käytin osallistuvan havainnoinnin lisäksi kyselylomaketta (liite 1), jonka jokainen osallistuja täytti heti työpajan loputtua. Koska tapasimme vain kerran ja aika oli lyhyt, ei haastatteluun olisi ollut aikaa.

2. TERAPEUTTISEN OHJAUSTOIMINNAN KÄSITTEISTÖÄ

Tässä luvussa avaan opinnäytetyössäni ilmeneviä käsitteitä. Opiskellessani pääaineenani terapeutista ohjaustoimintaa ja lukiessani opinnäytetyötä tehdessäni paljon taideterapiasta haluan selvittää niin itselleni kuin muillekin aihealueeseen liittyvää käsitteistöä.

2.1 Terapeutisuus

Opinnäytetyössäni pyrin välttämään sanan terapeutisuus käyttöä, sillä se sisältää niin paljon erilaisia merkityksiä. Haluan myös erottaa opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden taideterapiasta, jonka toteuttaminen vaatii oman koulutuksensa ja erityisosaamisensa.

Terapeutisuus-sana esiintyy kuitenkin toistuvasti ihmisten kuvaillessa esimerkiksi saven kanssa työskentelyä. Arkikielessähän terapeuttiseksi voidaan kutsua hyvin monenlaisia asioita, jotka jollain tavalla lievittävät kärsimystä tai auttavat ihmistä löytämään omia voimavarojaan tai kuntoutumaan (Ahonen 1993,22). Terapeutisuus Mantereen (1991, 113) mukaan voi olla toiminnan, tilanteen tai ryhmän kvaliteetti. Se voi liittyä myös tilanteisiin, joita ei ole tarkoitettu tai tiedostettu hoitotilanteiksi. Hänen mukaansa ohjaaja voi pedagogisessakin ohjaustilanteessa tietämättään toimia terapeutisesti.

Peavyn (1999, 26 - 29) mukaan ohjaus ja terapia sisältävät samankaltaisuuksia mutta myös eroavat toisistaan. Molemmissa on hänen mukaansa kysymys samankaltaisesta ihmisten välisen kommunikaation ja itsetutkiskelun prosessista. Ohjaus pyrkii auttamaan ihmistä parantamaan oman elämänsä hallintaa; tätä kutsutaan myös mahdollistamiseksi. Sama pyrkimys on usein terapiassa, mutta menetelmät ovat erilaiset. Ohjaus korostaa yhteistyötä, kun taas terapia on asiantuntijapainotteista. Ohjaus käyttää kulttuurisia hypoteeseja, tietoa ja menetelmiä, kun taas terapia lääketieteellisiä. Ohjauksessa päähuomio on ns. normaalissa käyttäytymisessä, ja terapiassa se on häiriökäyttäytymisessä.

Tässä opinnäytetyössä esiintyvällä terapeutisuus-käsitteellä tarkoitan toimintaa, jonka ihminen kokee tukevan omaa hyvinvointia ja henkistä puolta.

2.2 Taideterapia

Taideterapia on oma erikoistunut ammattialansa, jossa kuvallista ilmaisua käytetään hoidollisten, kuntouttavien ja ennalta ehkäisevien tavoitteiden saavuttamiseksi. Se palvelee henkilökohtaista kasvua ja voimaantumista

sekä toimii ongelman ratkaisun apuna. (Hentinen, Mantere & Rankanen 2010, 9.)

Taideterapia sisältää monia eri suuntauksia, mutta se voidaan jakaa esimerkiksi Seeskarin (2006) mukaan taiteen parantavaa ulottuvuutta korostavaan vanhempaan suuntaukseen (Art as Healing) ja taidetta psykoterapian osa-alueena korostavaan suuntaukseen (Hentinen 2010, 23).

Mantereen mukaan kuvan tekeminen merkitsee kontaktia omaan sisäisyyteen ja ympäristöön. Syntyvä fyysinen taideteos edustaa näitä ja kantaa erilaisia merkityksiä tekijälleen. Yhteyksien näkeminen syntyneen työn ja oman elämän välillä on mahdollista (Mantere 2010, 13).

Taideterapiassa itsensä ilmaiseminen sekä vuorovaikutus asiakkaan ja terapeutin välillä tapahtuu taiteen keinoin. Toisaalta taiteilmaisuu voi myös auttaa sanallistamaan asioita. Taiteen tekeminen voi nostaa esiin itseltäkin piilossa olleita asioita ja tunteita, jolloin niiden ilmaiseminen ja käsitteleminen mahdollistuvat. Rankasen (2010, 36) mukaan taide mahdollistaa sellaistenkin asioiden kuvaamisen, joille ei ole olemassa sanoja tai joiden merkitys on vasta muotoutumassa. Taideterapiassa työskentely tapahtuu mielikuvien avulla. Mantereen (2010, 14) mukaan mielikuvat kytkeytyvät yksittäisiin kokemuksiin paljon läheisemmin, kuin niitä kuvaavat sanalliset nimitykset voivat tehdä.

Taideterapian vuorovaikutussuhdetta voidaan ajatella ns. kolmiosisuhteena, jonka muodostavat terapeutti, taide ja asiakas. Tämän suhteen ytimessä ovat tavat, joilla tunteet, aistimukset ja luova toiminta yhdistyvät menneen, tulevan ja nykyhetken tutkimisessa. Taideterapeuttisen prosessin ytimessä on leikillinen työskentely. Leikillisyydelle ominainen joustavuus ja uskallus kokeilla uutta ovatkin tärkeä osa luovaa työskentelyä. Leikillä on myös kyky heijastaa arkielämän kokemuksia, ja sitä voidaan pitää eräänlaisena välitilana, jossa kuvitelmat ja todellisuus kohtaavat. Tässä leikin välitilassa syy- ja seuraussuhteita voidaan kyseenalaistaa ja testata ikään kuin leikissä ilman, että se vaikuttaisi vahingollisesti terapiatilanteen ulkopuoliseen maailmaan. Rankasen mukaan taideterapiassa sen leikillisestä luonteesta huolimatta, tai sitten juuri siitä johtuen, lähestymistapa johdattaa usein hyvin vakavien ja vaikeiden asioiden kohtaamiseen. (RANKANEN 2010, 36 – 38.)

Opinnäytetyössäni käsitteellä taideterapia tarkoitan tätä omaa hoidollista erityisalaansa.

2.3 Terapeuttinen taiteilmaisuu

Malchiodi (2009, 38) kirjoittaa, että vaikkakin taideterapia tunnetaan omana ammattialanaan pitäen sisällään oman erikoistuvan koulutuksen, oman arvonsa sekä toimintatapansa, voivat myös mm. ohjaajat, sosiaalityöntekijät, psykologit ja leikkiterapeutit hyödyntää taiteilmaisua työssään.

Malchiodin mukaan taideterapeuttien lisäksi muutkin yksilöiden, ryhmien ja perheiden kanssa työskentelevät ammattiauttajat voivat soveltaa työssään taideterapiamenetelmiä. Menetelmät sallivat tunteiden ja ajatusten ilmaisun tavalla, joka on vähemmän uhkaava, kuin kielellinen ilmaisumuoto ja niistä voi olla hyötyä myös muille kuin terapia-asiakkaille. (Malchiodi 2010, 13)

Mantere (2010, 13) kirjoittaa luovasta prosessista taideterapiassa näin: ”Taiteellinen tai taiteenomainen luova teko tai ilmaisu ei tapahdu ajattelun tiedollisessa kontrollissa. Sitä voisi verrata leikkivään tutkimiseen, jossa ei hallinta vaan hallinnan väliaikainen menettäminen tai siitä luopuminen johtaa merkittäviin havaintoihin ja kokemuksiin.” Mantere jatkaa selittämällä, että vähitellen prosessissa ilmaantuu jotakin, joka kantaa merkityksiä ja arvoja. Tällaista tuotosta voidaan työstää eteenpäin, reflektoida ja siitä voidaan löytää analogisuutta omaan elämään.

Machiodin mukaan luovan toiminnan avulla voidaan auttaa kaikenikäisiä ihmisiä ilmaisemaan ja tutkimaan tunteitaan ja uskomuksiaan, vähentämään stressiä, ratkaisemaan ongelmia sekä lisätä hyvinvoinnin tunnetta. Taideilmaisu on hänen mielestään tehokas menetelmä niin terapiamuotona kuin muutenkin ei-kielellisenä viestintämuotona. (Malchiodi 2010, 9.)

Taideilmaisua ja taideterapiassakin käytettäviä harjoituksia tai työtapoja voidaan siis käyttää hyvin edellä mainittujen asioiden, kuten stressin vähenemisen saavuttamiseksi myös taideterapian ulkopuolella. Tätä kutsun opinnäytetyössäni terapeutiseksi taideilmaisuksi.

2.4 Voimaannuttavuus

Voimaannuttavuus on tämän hetken muotisana, mutta sen merkitys on hieman epäselvä ja sitä käytetään monenlaisissa yhteyksissä. Voimaannuttavuus on määritelty muun muassa näin: ”Voimaantumisen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi: voimaa ei voi antaa toiselle. Se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jota ei tuota tai aiheuta toinen ihminen. Voimaantuminen on prosessi tai tapahtumasarja, jonka kannalta toimintaympäristön olosuhteet (esim. valinnanvapaus ja turvalliseksi koettu ilmapiiri) voivat olla merkityksellisiä, ja tämän vuoksi voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa.” (Siitonen 1999.)

Siitosen (1999) mukaan voimaantumisprosessia jäsentävät päämäärät (esim. henkilökohtaisten päämäärien asettaminen, halu ymmärtämiseen, valinnan vapaus, vapaaehtoisuus ja itsemäärääminen), kykyuskomukset (esim. minäkuva, itsetunto ja itseluottamus), kontekstiuskomukset (esim. hyväksyntä, arvostus, luottamus, turvallinen ja avoin ilmapiiri sekä yhteistoiminta) ja emootiot (esim. säätelevä ja energisoiva toiminta, innostuneisuus, toiveikkuus sekä ihmisen äänen kuunteleminen) sekä näiden keskinäiset merkityssuhteet.

Väitöskirjassaan Voimaantumisen ydin Mattila (2008, 28) löytää tutkimuksensa kautta voimaantumiselle tällaisen määritelmän: ”empowerment antaa yksilölle tai yhteisölle vallan tai oikeuden toimia tai tekee kykeneväksi johonkin.” Omassa väitöskirjassaan hän tarkoittaa voimaantumisella kykeneväksi tulemistä, prosessia, jossa oma itseys ja elämän omat mahdollisuudet toteutetaan.

Opinnäytetyössäni käytän voimaannuttavuus-käsitettä tarkoittaen toimintaa tai työskentelyä, joka vaikuttaa jollakin nostattavalla ja positiivisella tavalla toimintaan osallistujaan.

3. SAVI - MYYTTEJÄ JA USKOMUKSIA

Tässä luvussa valotan hieman saveen liittyviä uskomuksia ja kertomuksia, joita eri uskontojen ja kulttuurien parissa tunnetaan. Mielestäni tämä kulttuuriperintö voi olla yhtä oleellista saven terapeutisuuden ymmärtämisen kannalta kuin nykyaikainen tutkimustieto. Kumpikin on ikkunoita, joiden kautta asiaa voidaan katsoa eri puolilta.

Sen lisäksi, että savea on aikojen alusta asti käytetty erilaisten tuotteiden kuten astioiden valmistamiseen, sitä on monissa kulttuureissa käytetty myös uskonnollisten ulottuvuuksien ilmaisemiseen. Tässä kuvastuu yhteys symbolisten savituotosten sekä psyykkis-hengellisen todellisuuden välillä jo kaukaisesta historiasta saakka. (Sholt & Gavron 2006, 66.)

Prussin (1993, 11), joka on tutkinut afrikkalaista arkkitehtuuria ja muotoilua, kirjoittaa, että maa kaiken alkulähteenä, ihmiskuntaa myöden, on yleismaailmallinen käsitys, joka kuuluu oleellisesti juutalais-kristilliseen, klassiseen länsimaiseen, islamilaiseen sekä Afrikan kansojen perinteeseen.

3.1 Savi Raamatussa

Raamatun mukaan Jumala loi ihmisen muovaamalla tämän maan tomusta ja puhaltamalla häneen elämän hengen, jolloin ihmisestä tuli elävä sielu (1. Moos. 2:7). Savihan koostuu erilaisista maa-aineksista ja näin olleen maan tomun yhdistettynä veteen voitaisiin ajatella tarkoittavan savea. Myös ensimmäisen ihmisen nimi Adam tulee heprean sanasta ”adama”, joka tarkoittaa maata ja maa-ainesta. Sana punainen taas on hepreaksi ”adom”. Osa savilaaduista on punaisia ja eräiden kansojen myyteissäkin puhutaan ihmisen luomisesta punaisesta savesta.

Raamatussa on paljon muitakin kohtia, joissa ihmistä verrataan saveen tai maan tomuun. Jumalaa verrataan savenvalajaan ja ihmistä astiaan tai teokseen:

”Katso, Jumalan edessä minä olen samanlainen kuin sinä: hyppysellinen savea olen minäkin.” (Job. 33:6)

”Sillä hän tietää, minkä kaltaista tekoa me olemme: hän muistaa meidät tomuksi.” (Ps.103:14)

”Ja tomu palajaa maahan, niin kuin on ollutkin, ja henki palajaa Jumalan tykö, joka sen on antanutkin.” (Saar. 12:7)

”Voi mielettömyyttänne! Onko savi savenvalajan veroinen? Ja sanooko työ tekijästään: "Ei hän ole minua tehnyt", tai sanooko kuva kuvaajastaan: "Ei hän mitään ymmärrä"?" (Jes.29:16)

”Voi sitä, joka riitelee tekijänsä kanssa, saviastia saviastiain joukossa - maasta tehtyjä kaikki! Sanooko savi valajallensa: "Mitä sinä kelpaat tekemään? Sinun työsi on kädettömän työtä!" (Jes. 45:9)

”Muista, että sinä olet muovailnut minut niin kuin saven, ja nyt muutat minut tomuksi jälleen.” (Job. 10:9)

”Mutta olethan sinä, Herra, meidän isämme; me olemme savi, ja sinä olet meidän valajamme, kaikki me olemme sinun kättesi tekoa.” (Jes. 64:8)

”Jumala, joka sanoi: "Tulkoon pimeyteen valo", valaisi itse meidän sydämemme. Näin Jumalan kirkkaus, joka säteilee Kristuksen kasvoilta, opitaan tuntemaan, ja se levittää valoaan. Tämä aarre on meillä saviastioissa, jotta nähtäisiin tuon valtavan voiman olevan peräisin Jumalasta eikä meistä itsestämme.” (2. Kor. 4:6-7)

Raamatun mukaan Jumala siis loi ihmisen maan tomusta ja maan tomuun ihmisen ruumis myös kuoltuaan palautuu. Mielenkiintoista on myös se, että Ensimmäisen Mooseksen kirjan mukaan Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen ja kaltaisekseen. Jos hän on Luoja, niin myös me olemme hänen kuvanaan luojia. Raamatun mukaan Jumala loi meidät ihmiset omaksi kuvakseen ja myös me näemme usein siinä mitä luomme, jotakin joka kuvastaa meitä itseämme.

3.2 Vastaavanlaisia myyttejä muista uskonnoista

Myös muiden uskontojen mytologioista löytyy samantyyppisiä kertomuksia savesta.

Skandinaaviseen viikinkiajoilta peräisin olevaan mytologiaan kuuluvan Edda-runouden mukaan maailma on peräisin rotkosta, jonka nimi on Ginnungagap. Ginnungagap rajoittui etelässä Muspelliin, tulen sijoille ja pohjoisessa kylmään Niflheimiin. Pohjoisesta Ginnungagapiin virtaavasta kylmästä vedestä syntyi jäävuori, jonka Muspellin kuumuus sulatti. Sulamisen aikaansaama kosteus muuttui saveksi. Savesta muotoutui Ymir-niminen jättiläinen, jonka hiestä taas kasvoi kaikkien jättiläisten isovanhemmat. Savesta muotoutui myös lehmä, jonka kielen alta kasvoi erään jumalan nimeltä Odin, isoisa. (Suomisanakirja 2012.)

Kreikkalaisen mytologian mukaan savella oli osuutta ihmisen synnyssä. Myytin mukaan Prometheus-niminen titaani loi ihmisen jumalten

näköiseksi savesta, sekoittaen vedestä ja maasta muovailtavaa massaa (Kivimäki 2008, 15).

Koraanin mukaan Jumala loi ihmisen maan tomusta kuin savi astian. Toisessa kohdassa kerrotaan Jumalan luoneen ihmisen valajan savesta, mustasta, haisevasta liejusta. (Koraani 55:14 ja 15:26.)

Länsiafrikkalaisen Yoruba-kulttuurin mukaan Obatala-niminen Jumala loi ihmisen niin ikään savesta. Myös monien muiden länsiafrikkalaisten kansojen uskomuksissa maailmanluominen liittyy saveen tai maahan. Amerikan Maidu-intiaanien mukaan ihminen taas tehtiin punaisesta maasta sekoitettuna veteen. Maorien mukaan eräs jumala muovasi ihmisen punaisen joenvarsisaven ja oman verensä sekoituksesta. Myös malesialaisten keskuudessa tunnetaan samankaltainen legenda. Babylonialaisen Enuma Elish-tarun mukaan Enki-Jumala ja siskonsa Ninhursag loivat yhdessä ihmisen savesta. (The Book of Aquarius 2012.)

Lisäksi ainakin egyptiläisessä ja kiinalaisessa mytologiassa esiintyy tarinoita siitä, miten ihminen luotiin savesta.

Näitä uskomuksia tukee mielestäni monien nykyihmisten kokemukset saven kanssa työskentelystä. Heinosen tutkimaan savityöryhmään osallistunut henkilö esimerkiksi kuvaa kokemustaan savesta näin: ”se on niin alkukantaista, se on niin lähellä ilmeisesti tätä meidän rajallista olemassaoloa se savi. Se on hyvin lähellä itse asiassa meitä.” (Heinonen 2005, 62.)

Heinonen lainaa myös Mäkelää (2003), joka on tutkinut materiaalin ja sen työstämistävän vaikutusta tekijään. Mäkelä kuvaa omaa kokemustaan näin: ”Samaten vanhasta kuivaneesta savikimpaleesta murskaamalla, liottamalla ja sekoittamalla valmistamani savi ja sen rytminen muokkaaminen vievät minut rytmin ja kosketuksen kautta syvemmälle itseeni, alitajuntaani, kollektiivisen muistin lähteille. Kuuntelen savea, äiti maata, mikä kollaasin tavoin on varastoinut tiedon itselleen vuosituhansien ajalta. Mitä se haluaa viestiä? Mistä synnyttää dialogin? (Heinonen 2005, 26.)

Myös Sholt ja Gavron (2006, 66) katsauksessaan saven terapeuttisista ominaisuuksista toteavat ihmisten jo muinoin pitäneen maata kaiken alkuperänä.

3.3 Maa-aineen pyhyys Afrikan kansojen uskomuksissa

Monissa Länsi-Afrikan kylissä savi on pääasiallinen talojen rakennusaine. Siitä tehdään myös vilja-aitat, pyhäköt, haudat, työkaluja, taloustavaroita, uuneja ja liesiä sekä esineitä. Savella myös maalataan talot ja ruukut. Saviarkkitehtuuri, kuin myös esineiden muotoilu sisältävät paljon symboliikkaa, liittyen esimerkiksi elämän jatkuvuuteen, esi-isien läsnäoloon maa-aineksessa sekä hedelmällisyyteen ja sukupuolisuuteen. (Prussin 1993.)

Prussin (1993, 11 – 12) mukaan maan merkitys elämän alkulähteenä on korkean teknologian hallitsemassa länsimaailmassa jossain määrin vähentynyt, mutta Afrikassa, etenkin maaseudulla, sen nähdään olevan ihmisten olemassaolon perusta, ensisijainen ja alkuperäinen lähde. Maa nähdään pyhänä, elävänä ja elämää tuottavana voimana. Prussin jatkaa aiheesta näin: ”Esi-isien asuinsijasta se muovautuu myös elävien miesten ja naisten asunnoksi; elämän ja luomistapahtuman alkulähteenä se on väline, jonka avulla hedelmällisyys ja jatkuvuus, niin mennyt kuin tulevakin, yhdentyvät. Sitoutuminen maahan on välttämätöntä henkilökohtaisen, sosiaalisen ja mielellisen hyvinvoinnin vuoksi.”

Afrikassa maan uskotaan olevan esi-isien asuinsija. Maan ja maa-aineksen uskotaan olevan pyhä. Sen välityksellä luonto ja ihmisen elämä yhdentyvät. Savenvalantaan ja savirakentamiseen kuuluu oleellisesti myös erilaiset loitsut ja rituaalit, jotka säestävät luomisprosessia alusta loppuun saakka. Lisäksi savenvalannan uskotaan olevan Jumalan ensimmäinen keksintö ja sanotaan myös, että savea muokatessaan nainen jäljittelee Jumalan työtä siinä vaiheessa, kun Hän loi ensimmäisen ihmisparin. (Prussin 1993, 16 – 17.)

Myös Mantere (1997, 7-9) kirjoittaa näin: ” Tarve olla yhteydessä maahan on luonnollista, vaikkakaan ei aina tiedostettua. Maa-ainesten käsittely on eräänlainen tasapainottava vastavoima kaupungistuneelle, teknologisoituneelle ja luonnosta etäänntyneelle elämänmuodolle, joka helposti vieraannuttaa ihmistä itsestään ja elämän perusprosesseista.”

4. SAVI TERAPEUTTISEN TAIDEILMAISUN KONTEKSTISSA

Tässä luvussa käyn läpi tutkimustietoa ja kirjallisuutta liittyen saven käyttöön terapeutteisessa taideilmaisussa ja taideterapiassa. Keskityn kirjallisuuskatsauksessani tutkimaan niitä ominaisuuksia, jotka ovat erityisesti savelle ominaisia. Löytämieni johtolankojen perusteella tutkin, mitkä ominaisuudet savessa vaikuttavat positiivisesti sen käyttöön terapeutteisessa taideilmaisussa.

4.1 Saven erityisominaisuudet

Verrattuna moniin muihin taidemateriaaleihin, saven erityispiirteitä ovat ainakin sen muovautuvuus, rakenne, kolmiulotteisuus, luonnollisuus, välitön kosketus ja uudelleen työstämisen mahdollisuus.

Sholt ja Gavron ovat tutkineet saven terapeuttisia ominaisuuksia taideterapiassa ja psykoterapiassa. Heidän tutkimuksensa keskeisimpiin tuloksiin kuului ymmärrys siitä, että saven kanssa työskentelyssä yhdistyvät ihmisen ensimmäiset kommunikaation muodot, saven alkukantaisuus, perustavanlaaisuus ja elementaarisuus aineena, saven perustavanlaatuisuus käyttöä ihmishistorian sekä sen aikaansaamat kaiut elämämme varhaisista vaiheista. (Sholt & Gavron 2006, 71.)

David Henley on taideterapeutti, joka on käyttänyt terapiaa toteuttaessaan pääasiallisena materiaalina savea. Henleyn mukaan tunteet, jotka on tukahdutettu tai estetty, löytävät usein ilmaisun saven kautta, jonka avulla hänen mukaansa psyyken syvimpiä ulottuvuuksia voidaan koskettaa (Henley 2002, 55).

Mitä ovat siis ne ominaisuudet, jotka vaikuttavat myönteisesti saven käyttöön terapeuttisessa taideilmaisussa ja miksi monet ihmiset sanovat kokevansa saven terapeuttiseksi materiaaliksi?

4.2 Kosketus

Voimakasta tuntoaistimuksellista kokemusta pidetään yhtenä saven erityisominaisuuksista, joka tukee sen hyötyjä terapeuttisessa taideilmaisussa. Ihmiselämän ensimmäisiä vaiheita hallitsee ihokontakti huolenpitäjän kanssa. Tuntoaistillinen kontakti on ensimmäisiä kommunikaation muotoja, jonka pieni vauva oppii. Näin ollen saven kanssa työskentely sisältää hyvin alkukantaisen ja ensisijaisen ilmaisun ja kommunikaation perusulottuvuuden. (Sholt & Gavron 2006, 67.)

Samalla lailla alkukantaista ilmaisua voidaan nähdä monessa muussa luovassa terapiassa, kuten musiikki-, tanssi-/liike- ja kuvataideterapiassa. Musiikkia ovat esimerkiksi shamaanit käyttäneet parantamisessa, ja myös tanssi ja liike on koko ihmiskunnan kautta historian yhdistävä tekijä. Saven kanssa työskentelyyn liittyy kuitenkin hyvin voimakkaasti välitön fyysinen kosketus ja tuntoaistimukselliset kokemukset.

Sholtin ja Gavronin (2006, 67) mukaan saven kanssa työskentely hyödyntää kosketuksen avulla ihmisen alkeellisimpia ja ensisijaisimpia kommunikaatio- ja ilmaisutapoja ja sitä kautta on yhteydessä menneisyyden muistikuviin ja tunteisiin, jotka voivat uudelleen aktivoitua saven kanssa työskentelyyn sisältyvän kosketuksen ja liikkeen kautta.

Myös Rankanen (2010, 68) kirjoittaa, että elävät aistikokemukset tuovat mukanaan eläviä muistoja. Aistikokemuksia sisältyy tietenkin kaikkeen teideilmaisuun, mutta Rankasen mukaan kaikkein voimakkaimmin aistikokemuksia stimuloivat käsin työstettävät materiaalit kuten savi, sormivärit ja paperin rypistely. Samassa yhteydessä Rankanen lainaa taideterapia-asiakasta, joka kertoo tunnustelleensa savea kasvoillaan, haistelleensa ja maistelleensa sitä ja epäilee juuri saven kanssa työskentelyyn liittyvän haptisuuden (tuntoaistiin/ kosketukseen perustuvuuden) olleen osasy sille, miksi hän koki kyseisen työn kaikkein tärkeimpänä omassa prosessissaan.

Rankanen (2010, 71, 74) toteaa myös, että kinesteettiset ja sensoriset kokemukset johtavat helposti tunteiden heräämiseen ja ilmaisuun. Hän kirjoittaa myös materiaalin elävyyden johdantelevan helposti tunteiden ääreen.

4.3 Liike

Saven muovaaminen ja kosketus syntyvät liikkeestä, joka voi olla esimerkiksi rauhallista tai intensiivistä, rytmistä tai epäsäännöllistä, lempeää silittelyä tai voimakasta hakkaamista. Dreijaamisessa syntyvä liike on hyvin rytmistä, meditatiivista ja hallittua. Keskiön löytyminen ja siinä pysyminen vaatii dreijaajalta keskittyneisyyttä ja läsnäoloa. Saven muokkaaminen tasaiseksi massaksi on myös rytmistä ja siihen purkautuu paljon energiaa ja fyysistä voimaa. Saven muovaaminen taas voi työstä, työvaiheesta ja työskentelijästä riippuen sisältää monenlaista liikettä.

Dreijatessa erityisesti saven keskittämiseen liittyvä liike on mielenkiintoinen aihe myös terapeutin taideilmaisun kontekstissa. Henley kirjassaan *Clay Works in Art Therapy – Plying the Sacred Circle* kirjoittaa keskiön löytymisen dreijatessa nousevan metaforaksi. Juuri saven keskittäminen auttaa meitä tuntemaan energian, työntövoiman ja tasapainon hetken konkreettisuudessa. Jonkinlaisesta keskiön löytymisestä voidaan ajatella elämässäkkin olevan kysymys. (Henley 2002, 155.)

Sholtin ja Gavronin (2006, 67) mukaan savi liikkeen ja kosketuksen avulla mahdollistaa nonverbaalin kommunikaation, jonka avulla voidaan ilmaista sisimpiä tunteita. He kirjoittavat, että myös liike yhtenä ihmisen alkukantaisimmista ilmaisumuodoista uudelleen aktivoi konkreettisia muistoja ja tunteita (Sholt & Gavron 2006, 68).

Malchiodi lainaa Lewistä (1996,101), joka kirjoittaa aiheesta näin: ”Kehossa ja ruumiillisissa tuntemuksissa sijaitsevien ennen verbaalia aikaa syntyneiden muistojen kutsuminen esiin mahdollistaa sekä asiakkaalle että terapeutille varhaisten traumojen käymistä läpi uudelleen.” Malchiodi lainaa myös Winnicottia (1971), jonka mukaan monet muistot ovat ”preverbaalisia, nonverbaalisia ja mahdottomia verbalisoida”. Koska monet muistot kaltoin kohtelusta syntyvät ennen kieltä, niitä säilytetään usein somaattisissa skeemoissa ja niitä voidaan kutsua esiin vain kinesteettisessä ja liikunnallisessa uudelleen työstämisessä. (Malchiodi 2011, 98.)

Hentinen (2010, 152, 108) toteaa, että taideterapiassa joskus pelkkä kehollinen ilmaisu voi olla riittävä ilmaisumuoto eikä kuvaa tarvita ilmaisuvälineeksi. Hänen mukaansa liike saa aikaan ruumiillis-aistimuksellista läsnäoloa, joka voi auttaa estoista, kaavamaisuudesta, jäykkyydestä, kontrolloinnin tarpeesta tai loogis-kognitiivisesta ajattelusta irti päästämisessä. Kehollisuus ja liike ovat osa lähes kaikkea taideilmaisua, mutta voimakkaasti mukana myös saven kanssa työskentelyssä.

4.4 Kolmiulotteisuus

Myös kolmiulotteisuuden mahdollisuuksia pidetään yhtenä saven erityisominaisuuksista liittyen sen käyttöön terapeutisessa taideilmaisussa. Pituuden, korkeuden ja leveyden lisäksi savituotokseen liittyy myös muoto, paino, syvyys ja tekstuuri. (Sholt & Gavron 2006, 68.)

Kolmiulotteisuutensa ansiosta savi ja siitä syntyneet tuotokset onnistuvat edustamaan oikean elämän kohteita hyvin todentuntuisesti. Savituotoksia voidaan käyttää myös symbolisina objekteina leikissa, jolloin niiden kautta voidaan ilmaista sisimmän fantasioita, pelkoja, toiveita, jne. Samoin savi soveltuu hyvin myös surun ja menetyksen työstöön. Savea voi käyttää menetetyn henkilön tai asian uudelleen näkyväksi ja kosketeltavaksi tuomiseen symbolisessa muodossa. (Sholt & Gavron 2006, 68-69.)

Malchiodi (2011, 42) kirjoittaa samaan tapaan nostaten esiin saven mahdollisuudet luoda kolmiulotteisia hahmoja, joita voi liikutella suhteessa toisiinsa. Malchiodin (2010, 466) esittelemässä tapauksertomuksessa pariskunta työsti ongelmiaan saven avulla. Kumpikin muovasi omaa itseään symboloivan työn, ja tämän jälkeen he pohtivat mukavaksi kokemaansa etäisyyttä toisiinsa liikuttelemalla töitä. Mies myös leikkasi omasta työstään palasen osoittaakseen, ettei halunnut nujertaa vaimoa ja hän antoi omaa saveaan vaimolle, jolla vaimo sai täyttää omassa työssään olevia aukkoja. Vaimo taas toivoi miehen luopuvan osasta työssään magneetteja kuvaavista osasista. Saven muovaaminen, liikuttelemine ja siitä syntynyt dialogi muotoili metaforisesti pariskunnan ongelman uudelleen niin, että he pystyivät paremmin ymmärtämään sen. Malchiodin (2010, 466) mukaan savihahmot, ja samalla osapuolet niiden takana, pystyivät keskustelemaan, sillä ne oli siirretty todellisuuden ulkopuolelle.

Kolmiulotteisuutensa vuoksi savesta syntyneitä tuotoksia voi myös konkreettisesti tarkastella eri puolilta. Savityö voi eri suunnista katsottuna näyttää täysin erilaiselta. Esimerkkinä Sholt ja Gavron mainitsevat pojan, joka teki savesta veistoksen, jossa toisella puolella oli aggressiivinen sukupuolielinten koristama hahmo ja toisella puolella surulliset kasvat herkkine piirteineen. Tätä työtä tarkkailemalla poika kykeni ymmärtämään omia ristiriitaisia tunteitaan. (Sholt & Gavron 2006, 68.)

4.5 Plastisuus

Yksi saven ainutlaatuisimmista ominaisuuksista on sen plastisuus ja muokattavuus yhä uudelleen ja uudelleen uuteen muotoon. Savituotosta voi muuttaa loputtomasti tai sen voi tuhota ja rakentaa uudelleen. Sholtin ja Gavronin (2006, 68) mukaan savityö tämän vuoksi auttaa asiakasta kohtaamaan sekä rakentavia ja tuhoavia puolia itsessään.

Tämä on ominaisuus, joka erottaa saven muista taidemateriaaleista, lukuun ottamatta muovailuvahvoja ja askartelumassoja. Plastisuudesta johtuu myös se, miten savi nopeasti vastaa tekijälleen. Vain pieni sormen painallus saa saven muodon muuttumaan. Toisaalta kuivuttuaan savi muuttuu äärettömän hauraaksi, ennen kun se poltossa kovettuu. Polttoon asti kuivunut savi voidaan kuitenkin loputtomiin asti työstää uudeksi pehmeäksi saveksi ja vielä poltettukin savi kelpaa murskattuna uuden pehmeän saven joukkoon ja voi olla sen tärkeä lujuutta lisäävä ainesosa.

Saven plastisuuden ansiosta sen muovaamisesta syntyy helposti kokemus jonkin luomisesta tyhjästä. Heimlichin ja Markin (1990) mukaan vain pienikin kosketus jättää saveen sormenjäljet ja samalla kokemuksen vaikuttamisesta muutokseen. Se voi myös symbolisoida ihmiselle hänen olemassa oloaan tässä hetkessä. Savi vastaa nopeasti kosketukseen ja tuntemuksiin. Sitä kautta asiakas voi myös nopeasti huomata oman vaikutuksensa ja vaikuttavuutensa. (Sholt & Gavron 2006, 68.)

Tätä tukee myös van Marissingin (1997) näkemys siitä, että taidemateriaalien muokkaaminen omien mielikuvien johdattamana symbolisoi asiakkaan oman elämänsä muotoilemista. Näkökulma korostaa asiakkaan kykyä ja mahdollisuutta materiaalien eli oman elämänsä muokkaamiseen. (Rankanen 2010, 85.)

Prussin (1993, 17) kuvaa saven työstämistä näin: ”Mikään muu aine ei ole yhtä taipuisaa kuin maa, ei sopeudu yhtä helposti ihmisen tahtoon ja käsittelyyn. Mikään työkalu ei ole herkempi kuin sormet, mikään väline sopivampi kuin ihmisen kädet. Savi mukautuu käden painoon auliisti niin savenvalussa kuin rakentamisessakin.”

Plastisuus on Sholtin ja Gavronin (2006, 70) mukaan yksi saven ominaisuuksista, jonka vuoksi siihen voi helposti ilmaista myös aggressiivisia tunteita ilman, että se menee rikki. Vihaisia tunteita voi ilmaista savea aggressiivisesti muovaamalla tai rumuutta, surua tai vihaa ilmentäviä savituotoksia tekemällä. Koska savi materiaalina on plastinen ja muovautuva, se kestää paiskomista, heittämistä, raapimista, lyömistä, lävistämistä ja puristamista ja näin ollen se on hyvä väline vihan, ahdistuksen ja turhautumisen ilmaistamiseen. (Sholt & Gavron 2006, 69.)

4.6 Regressio

Sholtin ja Gavronin (2006, 69) mukaan saven kanssa työskentely voimakkaan aistimuksellisten ja alkukantaisten erityisominaisuuksiensa vuoksi suorastaan kutsuu luokseen taideterapiassa ja kaikessa luovassa toiminnassa oleellisen regressioprosessin. Regressio eli taantumisen tässä yhteydessä on positiivista esimerkiksi leikilliseen luovaan työskentelyyn heittäytymistä.

Henley (2002, 55) kirjoittaa näin: ”Savi stimuloi kaikkia aisteja ja saa aikaan rakentavanlaatuisen taantumuksen kokemuksen lievittäen leikkisyydellään pidättyneisyyttä.” Myös Kramer (1971) on todennut sekä lasten että aikuisten suhtautuvan saveen helposti leikkivälineenä, minkä vuoksi he käyttävät savea leikkisästi ilmaisten sillä tavoin fantasioitaan ja pelkojaan (Sholt & Gavron 2006, 69).

5. TOIMINNALLINEN OSUUS

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni toiminnallisesta osuudesta. Esittelen lyhyesti työelämäyhteydet, joissa toteutin ryhmänohjaukset ja käyn läpi

jokaisen ohjauksen sisällön pääpiirteittäin, vielä tässä vaiheessa sitä analysoimatta.

Toiminnallinen osuus käsitti viisi kertaa kokoontuneen voimaannuttavan savityöryhmän sekä kaksi erillistä kaikille avointa työpajaa. Ryhmän ja työpajojen suunnittelun pohjana käytin Valpuri Heinosen taiteen maisterin lopputyössään *Terapeuttinen savi* (2005) esittelemän ryhmätoiminnan sisältöä joidenkin harjoitusten osalta, terapeuttisen pääaineeni myötä oppimiani harjoituksia sekä lisänä itse kehittämiäni toimintamuotoja. Harjoitukset pyrin valitsemaan siten että ne olisivat monipuolisia, mutta keskittyisivät savimateriaaliin ja hieman myös muihin luonnon materiaaleihin. Harjoitusten halusin tähtäävän materiaalien tunnusteluun ja tuntemiseen, niillä leikkimiseen ja niiden hyödyntämiseen mielikuvien synnyttämisessä.

5.1 OmaPolku

OmaPolku ry on Setlementtiliittoon kuuluva kehitysvammaisten nuorten ja heidän perheidensä parissa työskentelevä organisaatio. Toiminta on lähtenyt liikkeelle omaisten toimesta, mikä on vaikuttanut työn arvoihin suuresti. OmaPolku tarjoaa kehitysvammaisille nuorille työ-, päivä- sekä vapaa-ajan toimintaa, omaisille vertaistukiryhmiä sekä neurologisista ongelmista kärsiville ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille valmennusta.

OmaPolussa työhön suhtaudutaan ensisijaisesti nuorisotyönä eikä kehitysvammaistyönä. Vammaisuuteen ei keskitytä tai suhtauduta esteenä. OmaPolku haluaa tarjota kehitysvammaisille nuorille yhdenvertaisia mahdollisuuksia kuin muillakin nuorilla mm. mielekkään opiskelun, työnteon ja arjen suhteen. Arvoihin kuuluu myös itsemääräämisoikeus, sosiokulttuurinen innostaminen, osallisuus ja toimivuus, jatkuva oppiminen sekä luovuus ja ammattitaito.

OmaPolun toiminta on hyvin taidepainotteista. Toimintaan kuuluu mm. taide- ja media- sekä intensiivipajat. Taidepajassa nuoret oppivat erilaisia taide- ja käsityötekniikoita ja sen tarkoituksena on myös vahvistaa nuorten arjen taitoja ja itsetuntemusta. Mediapajassa nuoret oppivat käyttämään tietokoneita, videokameroita ym. mediatekniikkaa ja kehittävät ryhmätyötaitojaan sekä itsetuntemusta. Intensiivipajassa taide- ja mediapajan nuoret saavat mahdollisuuden syventää osaamistaan ja taiteellista ilmaisuaan. Pajassa on useampi ohjaaja, mikä mahdollistaa yksilöllisen ohjauksen. (OmaPolku 2012)

5.1.1 Voimauttava savityöryhmä

Voimauttava savityöryhmä toteutettiin OmaPolun intensiivipajassa. Intensiivipaja koostui yhdeksästä 18–30-vuotiaasta kehitysvammaisesta nuoresta, joista kaikki olivat miespuolisia. Ryhmään osallistui myös kolme vakituista ohjaajaa, jotka normaalisti vetävät intensiivipajaa. He olivat pääasiassa osana ryhmää ja osallistuivat harjoituksiin, mutta myös

tarvittaessa auttoivat tilanteiden hallinnassa, ryhmäkeskusteluiden ohjaamisessa ja avustivat kirjaamisessa.

Nuorten erityistarpeet olivat hyvin erityyppisiä. Yksi nuorista istui pyörätuolissa ja hänellä oli avustaja ja yhdellä vain toinen käsi oli toiminnassa. Muita fyysisiä rajoitteita ei nuorilla ollut.

Ryhmä kokoontui viisi kertaa ja se kesti klo 9.00 – 14.30. Välissä oli tunnin ruokatauko. Yksi kerta kesti siis 4,5 tuntia. Ryhmä kokoontui kerran viikossa ajalla 15.3. – 12.4.2012.

5.1.2 Ryhmän tavoitteet

Tavoitteenani ryhmätoiminnalle oli olla osallistujille voimauttava, positiivinen ja virkistävä kokemus. Tavoitteena oli synnyttää vuorovaikutusta ryhmän jäsenten ja savimateriaalin sekä toistensa ja minun välillä. Tiesin, että nuorten työskentely on usein hyvin tavoitteellista ja tähtää esimerkiksi näyttelyyn. Halusin ryhmän avulla auttaa nuoria irtautumaan rajoitteistaan ja itsekritiikistä ja auttaa heitä heittäytymään leikilliseen ja intuitiiviseen työskentelyyn. Tavoitteena oli myös auttaa heitä löytämään jotain uutta itsestään ja tukea heidän luovuuttaan ja taiteellista ilmaisuaan.

5.1.3 Ensimmäinen kerta

Ensimmäisen kerran tavoitteena oli luoda ryhmään hyvää ryhmähenkeä ja turvallista ilmapiiriä. Vaikka ryhmä oli toisilleen tuttu ja itekin olin saanut heihin jo tutustua puolentoista viikon ajan, pidin ensimmäistä kertaamme tärkeänä juuri tuosta näkökulmasta.

Ensimmäinen kerta alkoi yhteen kokoontumisella pöydän ympärille. Pöydän ääressä kävimme läpi ryhmän tarkoituksen, tavoitteet ja säännöt. Jokainen sai myös kertoa omat tunnelmansa kuvakorttien avulla.

Seuraavaksi siirryimme taidepajan puolelle ison pöydän ympärille maalaamaan lämmittelyharjoituksena yhteistä maalausta. Maalasimme peiteväreillä kastellulle paperille. Siveltimet olin pidentänyt erikoispitkiksi murtaakseni totuttua tekniikkaa. Kaikki toivat maalaukseen oman panoksensa ja kaikkien maalaukset sekoittuivat toisiinsa.

Seuraavaksi siirryimme saven kanssa työskentelyyn. Jokainen sai tunnustella silmät suljettuina eri savilaatuja tunnustellen vain miltä se tuntuu, sen lämpötilaa, pehmeyttä/kovuutta, karkeutta/sileyttä ja kosteutta/kuivuutta.

Tämän jälkeen palasimme vielä maalauksen pariin. Tutkailimme maalausta läheltä ja kaukaa sekä eri päin. Havainnoimme, mitä värejä, muotoja ja minkälaisia siveltimen vetoja ja tunnelmia siinä näimme. Ryhmissä vielä keskustelimme siitä, mitä kukin maalauksessa näki ja mitä se toi mieleen.

Tämän pohjalta jokainen sai valita yhden asian, jonka pohjalta alkoi muovilla valitsemastaan savilaadusta. Korostin jatkuvasti, että töitä ei ole tarkoitus polttaa, eikä tuotoksista ole tarkoitus saada aikaan hienoja taideteoksia, vaan tarkoituksena on nauttia saven työstöstä ja heittäytyä leikilliseen työskentelyyn välittämättä lopputuloksesta. Ne tuotokset, jotka tekijä koki tärkeäksi, voitiin kyllä tekijän niin toivoessa polttaa.

Lopuksi jaoimme päivän kokemukset, jokainen sai kertoa omasta työskentelystään sen mitä halusi, mistä piti, mistä ei pitänyt, mikä tuntui helpolta, mikä vaikealta ja millaiset tunnelmat päivästä jäivät.

5.1.4 Toinen kerta

Toisen kerran pääteemana oli intuitiivinen työskentely ja mielikuvien synnyttäminen.

Aloitimme toisen kerran samaan tapaan kuin ensimmäisen kerran, mutta kuvakorttien sijasta kuulumiskierros käytiin saven palaa piirissä kierrättäen. Aina se, jolla saven pala oli kädessä, sai puhua samalla savea pidellen, tunnustellen tai muotoillen. Myös seuraavat kerrat aloitimme tällä tavalla.

Lämmittelyharjoituksena piirsimme nuotiohiilillä musiikin soidessa omien tuntemusten pohjalta. Kehotin piirtämään myös silmät suljettuina, itselle heikommalla kädellä ja sitten toisella kädellä. Piirustusten valmistuttua kävimme jokaisen piirustuksen läpi: mitä muotoja, minkälaista liikettä, millaisia viivoja ja millainen tunnelma kuvassa on?

Sitten siirryimme saven kanssa työskentelyyn ja otimme vielä toisen lämmittelyharjoituksen, jossa jokainen sai liikkua saven pala käsissään tilassa musiikin soidessa.

Tämän jälkeen palasimme istumaan ja jokainen sai huivin silmilleen. Aloimme silmät suljettuina muovata savea käsissä, niin kuin se luontevasti muovautuu, yrittämättä saada aikaan mitään tiettyä. Muovaamista jatkettiin pitkän aikaa. Sitten savea sai kokeilla eri kohtiin omaa kehoa ja mietittiin, sopiiko se johonkin kohtaan hyvin. Mietittiin myös, että jos savella olisi, ääni, tapa liikkua, väri tai nimi, niin mikä se olisi. Lopuksi savi vietiin korvan juureen ja kuunneltiin, mitä se voisi sanoa. Lopuksi kokemuksista keskusteltiin pienryhmissä ohjaajan johdolla.

Seuraavaksi jatkoimme edellistä työskentelyä maalaten. Jokainen sai maalata savioliolleen tai edellisen harjoituksen mielikuvien pohjalta maalauksen, joka voisi olla ympäristö, johon savi kuuluu.

Lopuksi kävimme vielä läpi päivän kokemukset. Jokainen sai myös halutessaan asettaa työnsä kaikkien nähtäville ja töistä keskusteltiin.

5.1.5 Kolmas kerta

Teemana tällä kerralla aiheena olivat tunteet: ihanuus ja ikävyys.

Alkupiirin jälkeen ensimmäisenä lämmittelyharjoituksena aloimme maalata nuotiohiilillä aiheena: ”kauhean ruma maalaus”. Maalasimme hiilellä ensin silmiä kiinni pitäen, sitten heikommalla kädellä ja lopuksi vaihdoin vielä hiilen peiteväreihin ja jatkoimme maalausta niillä maalaten. Lopuksi jokainen sai kertoa, miltä maalaaminen oli tuntunut.

Seuraavaksi menimme piiriin istumaan ja jokainen sai käsiinsä palan savea. Musiikin soidessa aloimme silmät kiinni muovata savesta mahdollisimman sileää ja pyöreää palloa. Tämän jälkeen pallot laitettiin kiertämään ja tunnusteltiin, millä tavalla ne tuntuivat erilaisilta. Joukossa kulki myös muovailuvahapallo.

Tämän jälkeen palasimme maalausten pariin. Tarkastelimme jokaisen maalausta: mitä värejä, muotoja, millaista liikettä, millaisia viivoja ja millainen tunne kuvasta tulee.

Seuraavaksi aloimme miettiä, mitkä asiat ovat ihania asioita ja mikä taas on ikävää tai ärsyttävää. Jokainen sai sanoa ensin yhden ikävän asian ja sen jälkeen yhden ihanan asian. Sen jälkeen tehtävänä oli muovata itse valitsemastaan savilaadusta kaksi tuotosta, teemoina ihanuus ja ikävyys. Korostin jälleen, että töitä ei polteta ja että muovaillaan omien tunteiden pohjalta ilman minkäänlaisia suorituspaineita lopputuloksen suhteen. Tuotosten valmistuttua kummastakin työstä kirjoitettiin teksti itsenäisesti tai ohjaajan avustamana.

Tämän jälkeen kävimme päivän kokemuksen läpi samaan tapaan kuin aikaisemmilla kerroilla.

Loppuun otimme vielä pienenä energianpurkuharjoituksena paljon toivottua saven taputtelua ja paiskomista, johon sai osallistua kaikki halukkaat. Äänille herkät saivat kuulosuojaimet ja ne, jotka eivät halunneet osallistua, menivät syrjemmälle. Kokoonnuimme maassa olevien alustojen ympärille ja aloimme taputella savea käsien välissä. Läiskimme välillä kovempaa ja nopeammin ja taas hiljempaa. Annettuani luvan sai savea paiskoa alustoihin. Lopetusmerkin jälkeen jatkoimme vielä saven taputtelua käsien välissä.

5.1.6 Neljäs kerta

Neljännän kerran pääpainona oli ryhmätyöskentely. Aloitimme tämänkin kerran samaan tapaan kuin edellisen kerran.

Ensimmäisessä harjoituksessa olimme pienryhmissä. Jaoin jokaiselle ryhmäläiselle erikokoisen palan erilaatuista savea. Savia työstettiin silmät kiinni musiikin soidessa ja aina merkin annettuani ne annettiin eteenpäin vierustoverille. Vierustoveri jatkoi toisen aloittamaa muotoa, kunnes merkin jälkeen savet jatkoivat kierrosta eteenpäin. Lopuksi kokemus

käytiin yhdessä läpi: miltä eri savet tuntuivat, miltä tuntui luopua omasta ja jatkaa toisen aloittamaa muotoa, millaisia tunteita tai mielikuvia savi herätti?

Seuraavaksi palasimme viime kerran teemaan. Kertasimme viime kerralla kootut ihanat ja ikävät asiat. Tällä kertaa keskityimme ihanuuteen ja mietimme vielä lisää ihania asioita, joista kukin pitää ja jotka tekevät onnelliseksi. Tästä siirryimme mielikuvamatkalle, joka teemana olivat unelmat.

Mielikuvamatkalta palattuamme pienryhmät alkoivat maalata yhteiselle paperille mielikuvamatkalla näkemiään asioita, teemana yhteinen unelmien maailma.

Tämän jälkeen jokainen sai vielä muovata savesta jonkin onnellisuuden liittyvän asian. Savityöt aseteltiin osaksi yhteistä maalausta.

Lopuksi kävimme päivän kokemukset läpi samoin kuin edellisillään kerroilla.

5.1.7 Viides kerta

Viidennen kerran pääpaino oli ryhmän sulkemisessa sekä muistoesineiden valmistuksessa. Tällä kertaa aloitimme toteamalla, että vuorossa on viimeinen saviryhmän kerta ja päättämällä ottaa siitä kaiken irti. Tunnelmat vaihdoin samaan tapaan kuin ensimmäisellä kerralla, kuvakorttien avulla.

Lämmittelynä aloimme maalata savilietteellä isoille papereille. Maalasin ensin silmät kiinni. Maalasin sekä siveltimillä että myös sormin. Savella maalaamisen jälkeen jatkoimme maalausta vielä nuotiohiilellä. Maalattuamme kävimme yhdessä kokemuksen läpi töitä havainnoiden ja niistä keskustellen.

Lämmittelyn jälkeen siirryimme muistoesineiden tekoon. Alkuhaastattelussa ainakin kaksi henkilöä oli sanonut odotuksikseen ryhmän suhteen haluavansa tehdä korun. Näytin esimerkkejä savikoruista ja pidin demonstraation siitä, miten niitä voi erilaisin tekniikoin valmistaa, miten savea voi kuvioita ja kerroin, mitä on tärkeää ottaa huomioon. Puhuimme myös siitä, miten koruihin voi liittyä paljon muistoja.

Aloitimme siitä, että jokainen kaulitsi itselleen levyn savesta ja kuvioi sitä kokeillen erilaisia kuviointimenetelmiä. Tästä levystä sai tehdä koruja tai pienesineitä, tai halutessaan sai tehdä savesta jotain kokonaan uutta, mitä vain halusi.

Jatkoimme korujen ja pienesineiden tekoa siihen asti, kunnes aloimme käydä läpi tämän kerran kokemuksia ja ajatuksia sekä koko viiden kerran antia. Kävimme kokemuksia läpi ensin sanallisesti ja lopuksi vielä savea hyödyntäen. Annoin jokaiselle pienen palan savea, johon sai lyhyessä ajassa muotoilla päällimmäisen tunteen, joka ryhmästä jäi. Nämä tuotokset

asettelimme ensimmäisellä kerralla ensimmäisenä tehtävänä maalatun yhteismaalauksen päälle. Jokainen sai laittaa oman työnsä siihen kohtaan maalausta, johon se hänen mielestään parhaiten sopi. Vielä piirissä maalauksen ympärillä seistessämme jokainen sai sanoa yhden sanan liittyen saviryhmään ja kokemuksiinsa siitä.

5.2 Varikko-työ

Varikko on Tampereen Harjun seurakunnassa toimiva, Pispalan kirkossa kokoontuva noin 200 kävijän yhteisö, joka kuuluu Tampereen evankelisluterilaisen seurakuntayhtymän alaiseen Uusi verso-verkostoon. Varikko-yhteisön visiona on olla luovasti ulospäin suuntautunut yhteisö, jonka avarassa ilmapiirissä tulee aidosti kohdatuksi, löytää lahjansa ja kutsumuksensa sekä kasvaa Jumalan tuntemisessa. (Uusiverso 2012)

5.2.1 Työpajojen tavoitteet

Varikko-työssä toteuttamani työpajat liittyivät opinnäytetyöni lisäksi kokeiluun, jonka tavoitteena oli testata luovien menetelmien käyttöä kristillisessä itsetutkiskelu- tai vertaistukiryhmässä.

Työpajojen nimenä oli Eloon herättämisen savityöpaja. Välittömänä tavoitteena pajoissa oli aikaansaada osallistujille rentouttava, voimauttava ja positiivinen kokemus. Tavoitteena oli myös intuitiivinen työskentely ilman suunnitelmaa ja esteettisiä tavoitteita, saven tunteminen ja mielikuvien herättäminen.

5.2.2 Eloon herättämisen savityöpaja 1

Ensimmäinen työpaja kokoontui osana Pispalalaisten yhteisöjen yhteistä Pispalan pidempi perjantai-tapahtumaa. Työpaja kesti noin 2 tuntia ja osallistujia oli 16. Osallistujat olivat suurin osa toisilleen tuntemattomia nuoria aikuisia. Mukana oli kuitenkin myös muutama vanhempi henkilö sekä yksi lapsi. Miehiä ja naisia oli suurin piirtein yhtä paljon.

Työpaja alkoi piirissä istuen, jossa kerroin kokoontumisen tarkoituksesta ja tavoitteista. Otimme esittely- ja kuulumiskierroksen kierrättäen savipalaa. Se, jolla oli savipala kädessä, sai sanoa jotain itsestään, siitä mitä odotti tai millaisella fiiliksellä oli mukana. Pakko ei ollut sanoa mitään, vaan saven sai antaa eteenpäin myös sanomatta mitään.

Kierroksen jälkeen jokainen sai ottaa omiin käsiin sopivan tuntuksen palan savea. Musiikin soidessa aloimme kulkea tilassa samalla savea tunnustellen ja puristellen. Jokainen valitsi itselleen paikan, johon halusi asettua.

Suljimme silmät. Jos ei halunnut sulkea silmiä, kehotin kuitenkin olemaan katsomatta savea sitä muovaillessaan. Musiikin soidessa silmät suljettuina jokainen tunnusteli savea, puristeli, muovaili, tökki ja työsti savea omien tuntemusten mukaan ilman, että siitä olisi pitänyt tulla jotakin tiettyä.

Muovailua sai jatkaa omassa rauhassa ja hiljaisuudessa musiikin soidessa taustalla. Korostin, ettei ollut kiire. Muovailua ja tunnustelemista jatkettiin pitkän aikaa, kunnes savea sai kokeilla eri kohtiin omaa kehoa. Sen jälkeen mietittiin, sopiiko se johonkin kohtaan hyvin. Mietittiin myös, että jos savella olisi ääni, tapa liikkua, väri tai nimi, niin mikä se olisi. Lopuksi savi vietiin korvan juureen ja kuunneltiin, mitä se voisi sanoa.

Tämän jälkeen jaoin jokaiselle paperin ja kynän, johon sai kirjoittaa kokemuksen ja sen herättämät ajatukset ja tunteukset ylös. Kerroin, ettei paperille kirjoitettuja asioita tarvitse jakaa muiden kanssa.

Lopuksi kokoonnuimme vielä uudelleen piiriin istumaan ja jokainen sai vuorollaan sanoa jotain, ihan mitä halusi kokemuksesta tai sen synnyttämistä ajatuksista ja tunteuksista. Tälläkään kertaa ei ollut pakko sanoa mitään jos ei halunnut.

Aivan viimeiseksi osallistujat täyttivät palautuslomakkeen ja jatkoivat sitten matkaansa seuraavaan tapahtumaosioon tai kuka minnekin.

5.2.3 Eloon herättämisen savityöpaja 2

Toinen paja kokoontui edellistä pajaa seuraavana päivänä ja sisälsi ennakkotiedon mukaisesti enemmän hengellistä ulottuvuutta. Pajaan osallistui neljä henkilöä, joista kolme oli toisilleen ennestään tuttuja ja olivat myös osallistuneet ensimmäiseen pajaan. Osallistujissa oli yksi mies ja kolme naista. Kaikki osallistujat olivat nuoria aikuisia.

Paja oli muuten samanlainen kuin edellinen paja, mutta siihen sisältyi myös yhteinen alku- ja loppurukous sekä saviaiheisten Raamatun kohtien lukua.

6. HAVAINTOJA RYHMÄSTÄ JA TYÖPAJOISTA

Tässä luvussa käyn uudelleen läpi jokaisen ohjauskerran ja kerron sekä OmaPolun ryhmässä että Eloon herättämisen savityöpajoissa tekemistäni havainnoista.

Kaksi vetämäni ryhmää oli hyvin erilaisia. Varikko-työssä ohjaamani pajat olivat kertaluonteisia, helppoja ohjata ja niiden osallistujilta sain helposti palautetta. OmaPolun ryhmä oli pitkäkestoisempi, palautetta oli suullisesti vaikeampi saada ja ryhmän ohjaaminen oli haastavaa, joten en pystynyt täysin keskittymään havainnoimiseen. Toisaalta palaute OmaPolun ryhmältä oli ihanan suoraa ja rehellistä. Haastavan ryhmän kanssa oli ehkä myös mahdollista oppia enemmän.

6.1 Erityistä voimaannuttavasta savityöryhmästä

OmaPolun ryhmässä odotukset toimintaa kohtaan olivat suurimmaksi osaksi positiivisia. Yhdellä osallistujalla tosin oli alusta loppuun saakka

toimintaa kohtaan negatiivinen suhtautuminen, mikä johtui todennäköisesti ryhmän ulkopuolisista tekijöistä. Hänen asenteensa montaa muutakin asiaa ja tekemistä kohtaan oli usein negatiivissävytteistä ja se vaikutti olevan hänen tyyliinsä myös huumorin suhteen.

OmaPolun ryhmä oli haasteellinen ohjata jokaisen nuoren erityistarpeiden vuoksi, mutta halusin kokeilla rohkeasti erilaisia hullultakin tuntuvia harjoituksia, mihin olen tyytyväinen. Nuorilla oli mm. keskittymisvaikeuksia, autismia ja ylivilkkautta, mikä teki ohjaamisesta haasteellista. Oli kuitenkin yllättävää huomata, miten hyvin monet keskittymistä vaativat harjoituksetkin onnistuivat.

Halusin päivien aikana antaa tilaa myös muille materiaaleille kuin savelle. Maalaus-, hiili- ja liikeharjoitukset olivat hyvä lisä saven kanssa työskentelyn ohella. Niiden avulla mahdollistuivat positiiviset kokemukset myös sellaisille, jotka eivät saaneet niitä saven kanssa työskentelystä. Ne toimivat myös hyvänä lämmittelynä.

Palautteena toisilta ohjaajilta sain kiitosta ryhmän kulun rauhallisuudesta ja hitaudesta sekä kokeilevuudesta. Olin saanut ryhmän pituuden ja keston valmiina OmaPolusta enkä olisi välttämättä itse osannut määritellä sitä kestävänsä niin pitkään. Työskentelyn kannalta oli kuitenkin todella tärkeää, ettei ollut kiire ja että työskentelytahti oli rauhallinen. Toisinaan tämä oli kuitenkin myös vaikeaa erityisesti yhdelle nuorelle, jolle keskittyminen on hyvin vaikeaa.

6.1.1 Ensimmäisen kerran havaintoja

Ensimmäisen kerran alussa tunnelma oli iloinen, innostunut ja hieman jännittynyt. Ryhmä oli kuitenkin toisilleen tuttu ja kaikki olivat tottuneita taidetyöskentelyyn. Jo ensimmäisen tehtävän aikana nuoret heittäytyivät innokkaasti maalaamaan isoa yhteistä paperia. Vaikkeivät he olleet aiemmin tehneet tällaista ryhmätyötä, se onnistui hyvin ja kaikki pitivät työn tekemisestä. Kaikki osallistuivat intensiivisesti ja tilan jakaminen onnistui hyvin. Ainoastaan joitain osallistujia häiritsi värin roiskuminen. Pidennetyillä siveltimillä maalaaminen oli mieluisaa. Kun myöhemmin palasimme maalauksen ääreen ja katsoimme sitä monin eri päin, se herätti ajatuksia mm. avaruudesta, vuoristosta, paranormaaleja ajatuksia universumista, laakereista, seikkailusta, avarusseikkailusta, jännittävydestä, taivaan tähdistä ja eri elokuvista

Eri savilaatuja tunnusteltaessa silmien kiinni pitäminen ei monilta onnistunut. Joillain nuorista on hyvin huono keskittymiskyky ja ylivilkkautta. Monen oli vaikea päästä saven tunnustelemisessa vauhtiin. Joku vain piteli savea kädessään tekemättä sille mitään. Kehotettuani muovaamaan savea rohkeasti eri tavoin, puristelemalla, nipistelemällä ja kaikin eri tavoin nuoret pääsivät enemmän vauhtiin ja huomasin jokaisella olevan hyvin erilainen tapa käsitellä savea. Toinen vain silitteli, toinen linttasi saven pöytään ja sormillaan paineli sen ihan lätskäksi pinnaksi, toinen väänteli ja teki sormella saveen reikiä. Paiskominen oli myös suosittua. Ensimmäisen tunnustelun jälkeen rajoitin, että vain lopuksi sai

paiskoa. Toisista näki, että he olivat todella innoissaan ja nauttivat saven tunnustelusta, mutta kaikille idea ei näyttänyt oikein aukeavan tai keskittymiskyky ei riittänyt.

Maalauksen pohjalta syntyneen tunnelman pohjalta savea muovaillessa noin puolen ryhmästä oli vaikea päästä alkuun. Osa nuorista kärsi suorituspaineista, vaikka korostin koko ryhmän ajan, että töitä ei polteta, ellei välttämättä niin halua. Korostin, että nyt ei ole tärkeää saada aikaan jotakin esteettisesti onnistunutta, vaan heittäytyä leikkiin ja nauttimaan itse prosessista. Rohkaisin kokeilemaan ja painotin, ettei haittaisi, vaikkei syntyisi mitään lopullista tuotosta. Joidenkin oli silti erittäin vaikeaa päästää irti ajatuksesta, että tuotoksesta pitää tulla esteettisesti hieno.

Yksi nuorista, joka ei meinannut päästä tämän harjoituksen kanssa alkuun, piteli savea vain hetken kädessään ja siirtyi sitten lukemaan sarjakuvia, alkoikin pikkuhiljaa muovata savea ja vähän ajan kuluttua siitä oli syntynyt ufo, joka oli oikein mielenkiintoisen muotoinen. Se oli kartion muotoinen, jossa oli piikkejä ja aukko sisällä. Hän vaikutti hyvin tyytyväiseltä ja tuli heti esittelemään sitä minulle.

Kaikki lukuun ottamatta yhtä henkilöä pääsivät lopulta työn touhuun. Yksi henkilö vaikutti turhautuneelta ja loppupurussa sanoi, ettei pidä saven kanssa työskentelystä, koska se on vaikeaa.

Töitä syntyi aiheina ainakin tähdet, ruukku, ilves, tie, liikenneympyrä, galaksi ja laakeri. Kaikki työskentelivät saven kanssa hyvin eri tavoin.

Kaksi nuorista toivoi lopuksi, että heidän työnsä poltetaan. Loput antoivat savensa kierrätykseen. Erityisesti yhdelle nuorelle oli koko ryhmän toiminnan ajan erityisen tärkeää, että kaikki hänen työnsä poltetaan, jotta ne jäävät muistoksi.

Loppupurussa suullisen palautteen saaminen ja päivien kokemusten purkaminen oli haasteellista, sillä palaute oli usein hyvin lyhyttä ja ytimekästä. Kaikki, lukuun ottamatta yhtä osallistujaa, olivat päivän lopussa hyvillä mielin ja olivat pitäneet niin maalaamisesta kuin saven kanssa työskentelystä.

6.1.2 Toisen kerran havaintoja

Toisella kerralla kuulumisten vaihdon yhteydessä kierrätimme savipalloa kuulumisvuoron mukana. Toiset nuorista vain pitivät savea kädessään, toiset pyörittivät ja tunnustelivat sitä. Yksi nuorista, joka oli edellisellä kerralla ilmaissut, ettei pitänyt savesta eikä siitä mitä teimme, sanoi kuulumisikseen ”plääh”(mitä tapahtui myös monesti saviryhmän ulkopuolella) ja alkoi hakata nyrkillään savea. Hänen paha olonsa huomioitiin ja yksi ohjaajista, joka oli seuraavaksi kuulumisten kertomisvuorossa, sanoi olevansa vaikuttunut siitä, miten nuori ilmaisi kuulumisensa ja tutki hetken nuoren kanssa muotoa, joka savesta oli syntynyt hakkaamisen seurauksena.

Hiilipiirustukseen kaikki osallistuivat intensiivisesti ja innokkaasti. Hiilityöt herättivät paljon mielikuvia niitä katsoessamme, vaikkei niissä tarkoituksella ollut mitään esittävää, vaan ne oli maalattu musiikin tahdissa omien tuntemusten pohjalta ja osittain silmät kiinni.

Saven muovailu liikkuen ei onnistunut suunnitelmien mukaan, sillä yksi ryhmäläisistä alkoi paiskoa savea koväänisesti eikä lopettanut kielloista huolimatta. Sen vuoksi toisetkaan eivät voineet keskittyä harjoitukseen.

Sitä vastoin seuraava harjoitus, jossa savea muovailtiin silmät peitettyinä intuitiivisesti, onnistui odottamattoman hyvin. Vaikka harjoitus vaati pitkän ajan keskittymisen ja hiljaa olemisen, kaikki jaksoivat hyvin loppuun asti. Yleisistä ohjeista poiketen en antanut vaihtoehtoa olla peittämättä silmiä, koska ajattelin, ettei kukaan haluaisi siinä tapauksessa työskennellä silmät kiinni. Koska työskentely oli erittäin hiljaista, hidasta ja rauhallista, pystyin tämän harjoituksen aikana erityisen hyvin havainnoimaan ryhmäläisiä.

Henkilö, joka oli selkeästi ilmaissut, ettei pidä savesta ja saven kanssa työskentelemisestä, upotti sormensa syvälle saveen ja istui näin pitkän aikaa rauhallisen näköisenä vain liikutellen sormiaan saven sisällä. Lopuksi hän muokkasi saven möykyksi eikä enää koskenut siihen. Myös yksi OmaPolun ohjaajista oli kiinnittänyt huomiota siihen, miten syventyneeltä nuori näytti harjoitukseen ja miten hän hänen mielestään vaikutti nauttivan siitä.

Osa nuorista näytti todella uppoutuvan harjoitukseen. He näyttivät rentoutuneilta ja rauhallisilta ja tunnustelivat ja muovasivat savea rohkeasti erilaisilla tavoilla ja uusiin muotoihin. Yksi heistä muovasi savea niin, että se oli liimautuneena pöytään: savesta hän teki pötkylän muotoisen ja työnsi sormensa sen sisään, niin että siitä tuli kuin syvä suuaukko. Hän pitkän aikaa piti käsiään saven sisällä ja silotteli ja muotoili aukkoa. Lopuksi hän muotoili työn uudelleen täysin erimuotoiseksi. Lopuksi kokemuksesta keskustellessa hän sanoi työn nimen olevan jalka, mutta lisäsi, että työssä on suu. Yhden työn nimi taas oli Onni, ja nuori kertoi sen kuiskanneen hänelle salasanoman.

Kiinnitin huomiota myös erääseen nuoreen, joka vaikutti hyvin keskittyneeltä ja syventyneeltä harjoitukseen alusta loppuun asti. Harjoituksen lopussa hän löhösi tuolillaan todella autuaallisen ja rennon näköisenä ja savi makasi hänen olallaan/rinnallaan. Myöhemmin hän sanoi, että ”savi oli olkapäällä kuin vierustoveri”.

Yksi nuorista ei päässyt sisälle tehtävään, vaan laittoi saven hetken päästä pöydälle. Menin rauhallisesti hänen viereensä ja varovasti kosketin savella hänen kättään ja annoin sen takaisin hänelle. Vähän aikaa savea pideltyään hän laittoi sen kuitenkin taas takaisin pöydälle.

Silmät kiinni työskentely sai sekä positiivista että negatiivista palautetta. Tarkkaa piirtämistä rakastava nuori kommentoi näin: ”Oli mukava työskennellä silmät kiinni. Sai pitkää aikaa tuntea, miltä tuntuu tehdä,

kun silmät eivät ole paikalla”. Jonkun mielestä silmät kiinni olo oli tuntunut pelottavalta ja jonkun oli välillä täytynyt kurkistaa, missä on.

Viimeisenä tehtävänä maalasimme ympäristön savioliolle peiteväreillä. Lopuksi savet asetettiin työn keskelle ja jokainen sai kertoa työstään jotain jos halusi. Tässä loppupurussa, kuin muutenkin töiden, kokemusten ja palautteen suullinen käsittely oli haasteellista ja monille nuorille se tuntui olevan vaikeaa.

6.1.3 Kolmannen kerran havaintoja

Aloitimme päivän samoin kuin aiemmin. Jälleen kaikki lukuun ottamatta yhtä aloittivat hyvillä mielin. Joka kerran alussa muistutin tavoitteistamme nauttia itse työskentelystä ja heittäytyä siihen rohkeasti murehtimatta siitä, mitä savesta syntyy vai syntyykö mitään. Sopimuksenamme jokaisella kerralla oli, ettei töitä polteta. Jos kuitenkin päivän lopussa koki, että haluaa työnsä poltettavan, se oli mahdollista. Yksi nuorista sanoi alkupiirissä, että hänelle on vaikeaa olla yrittämättä saada aikaan jotain hienoa, sillä hänelle on koulusta jäänyt kokemus, että täytyy tulla hienoa. Joidenkin nuorten kohdalla oli havaittavissa koko ryhmän ajan suorituspainetta ja huolta siitä, onko hyvä ja saako aikaan jotain hienoa.

Yhdistetyn nuotiohiilellä ja peiteväreillä maalaamisen aikana kaikki syventyivät työhön ja olivat hyvin mukana. Maalauksen aiheena oli ”kauhean ruma maalaus”.

Yksi nuorista, jolla on vaikeita keskittymisongelmia, ei jaksanut olla mukana koko aikaa, mutta omaan keskittymiskykyynsä nähden maalasi kuitenkin hyvän aikaa. Nuori, joka ei ollut pitänyt saven kanssa työskentelystä, piti tästä tehtävästä ja se vaikutti olevan hänelle helppo. Lopuksi hän totesi tyytyväisenä, että ” tuli sellainen kuin pitikin”. Moni piti ruman maalauksen teosta, mutta jotkut kokivat sen vaikeaksi. Henkilöt, jotka kokivat ruman maalauksen teon vaikeaksi, olivat samoja henkilöitä, joille oli tärkeää kokea olevansa hyvä taiteen tekemisessä ja asioissa yleensä tai jotka kärsivät suorituspainesta.

Piirissä muovaillessamme savesta mahdollisimman pyöreää ja sileää palloa moni alkoi muovailta savesta pötkylää, kuppia tai muuta muotoa. Jonkin ajan kuluttua laitoimme savet kiertämään tunnustellaksemme eroja muodossa, lämpötilassa ja koossa. Nuoret kuitenkin alkoivat tunnustellessaan muovata myös näitä savia kierrätyksen aikana, jolloin idea, joka oli eroavaisuuksien tunnusteleminen, meni nuorilta ehkä hieman ohi. Mukana kiersi vertailukohteena myös yksi muovailuvahasta tehty pallo. Eroa saveen nuoret eivät juuri osanneet sanoa, mutta kierroksen aikana kukaan ei alkanut muovata muovailuvahaa. Harjoituksen aikana ainakin yhdellä nuorella heräsi myös seksuaalisia mielikuvia savesta.

Seuraavaksi annoin tehtäväksi kaksi savityötä, aiheena ”ihanus” ja ”ikävyys”. Tässä tehtävässä oli sen verran konkretiaa, että nuorten oli helpompi tarttua siihen. Ensin keräsimme yhdessä aiheita, ikäviä ja ihania asioita. Jokainen sai valita itse savilaadun, josta alkoi tehdä työtä. Suurin

osa nuorista työskenteli intensiivisesti. Ihania savitöitä syntyi aiheina avaruusalus, jääkiekkjoukkueen logo, animehahmo, iloinen mies, ystävyyttä kuvaava ihmishahmo sekä iloinen kuppi. Ihanan työn tekoa yksi nuorista kuvasi näin: ”Se oli helppo tehdä ja siitä tuli hieno”. Toinen nuori taas kuvasi kokemustaan näin: ”Aluksi oli vaikeaa, kun ei meinannut välähtää, mutta sitten muistelin, mitä olin tehnyt lapsena”.

Ikävien töiden aiheina oli reikäinen leipä, jossa oli loukkaavia sanoja, nyrkki, pyssy, mörkö, toinen mörkö sekä surullinen kuppi. Ikävien töiden tekemisen aikana nuoret puhuivat joistakin ikävistä asioista, kuten hautausmaasta ja siitä, keitä sinne on haudattu. Ikävien asioiden ajattelemisen oli luonnollisesti tuntunut ikävältä. Yksi nuorista kuvasi asiaa näin: ”Ikävää on lyöminen, sitä kuvastaa käsi. Tätä oli vaikeaa ajatella ja tehdä, kun en tykkää ikävistä asioista.”

Tämän tehtävän aikana oli hienoa huomata, kuinka yksi nuorista, joka kärsi suorituspainesta, muovasi savea todella rohkeasti. Hänen ikävä savityönsä oli nimeltään reikäinen leipä, jossa on loukkaavia sanoja, jotka suuttavat minua. Työ sai lopulta muodokseen mötikän, johon oli sormella tehty läpi meneviä reikiä ja onkaloita joka puolelta ja se oli hyvin moniulotteinen. Kyseinen nuori tekee tavallisesti vain hyvin tarkkaa piirustustyötä. Hänen ihana työnsä oli pää, jota hän kuvasi virmistäväksi keikaripossuksi, jolla on tyylikäs baskeri ja hyvä ulkonäkö.

Suurin osa nuorista työskenteli hyvin intensiivisesti alusta loppuun asti. Toiset nuorista, joilla oli paljon aikaisempaa kokemusta, hyödynsivät taitojaan monimutkaisemmissakin tekniikoissa ja toiset sovelsivat omia kekseliäitä ratkaisujaan esimerkiksi kokoamalla työtä pienistä savesta repimistään palasista.

Tämän kerran loppupuinnissa päivän antia kuvattiin hyväksi ja saven kanssa työskentelystä oli tykätty. Yksi henkilö ei kuitenkaan tälläkään kerralla ollut pitänyt työskentelystä ja toinen kaipasi piirtämistä ja sanoi kokevansa, ettei ole hyvä savitöissä. Kuitenkin tämäkin henkilö kuvaili päivän työskentelyä sanalla ”mieluisaa”.

6.1.4 Neljännen kerran havainnot

Alkukuulumisissa kävi ilmi, että joitakin nuorista alkoi jo surettua ryhmän loppuminen pian.

Ensimmäisen tehtävän aikana, kun erikokoisia ja -laatuista savea muovailtiin silmät kiinni ja jatkettiin sitten vierustoverin aloittamaa muotoa, tunnelma oli hyvin rauhallinen. Joillain nuorista oli kuitenkin houkutus paiskoa savea, ja jouduinkin yhdeltä nuorelta ottamaan saven pois väliaikaisesti tästä syystä. Yksi nuorista puhui myös savea muovatessaan vaikeista lapsuuden kokemuksista. Hän tosin saattoi puhua niistä usein muutenkin.

Saven vaihtamiseen liittyvät kokemukset olivat palautteen mukaan hyviä. Toisilta saadut muodot olivat jääneet mieleen ja oli tuntunut kivalta

vastaanottaa niitä. Toisen aloittamaa muotoa oli hyödynnetty ja jatkettu. Omasta työstä luopuminen oli ollut ”ok” tai ”sen oli hyväksynyt”. Silmät kiinni työskentelyä keuhuttiin.

Mielikuvaharjoituksen aikana jälleen monella nuorella oli vaikeuksia pitää silmiä kiinni koko harjoituksen ajan. Kaksi henkilöä oli koko harjoituksen ajan silmät auki eivätkä lähteneet harjoitukseen mukaan. Kaikki olivat kuitenkin hiljaa. Vain muutama nuori piti silmät kiinni koko harjoituksen ajan. Tunnelma oli silti hiljainen ja rauhallinen.

Mielikuvamatka, jonka aiheena olivat unelmat, synnytti toisilla todella elävän kokemuksen. Nuorten mielikuvissa oli esiintynyt muun muassa seikkailua, rauhallinen paratiisi, ilmassa lentämistä, lämpimässä vedessä uimista, lujaa menemistä ja koti, jossa kuunteli musiikkia. Yksi nuorista kuvaili kokemusta näin: ” Otin kukkia mukaan, keltaisia, pieniä kukkia, jotka tuoksuvat ihanalta. Kukkia oli kiva kerätä, niitä oli siellä paljon. Näin siellä myös perhosia ja sudenkorentoja ja veden ääni kuului kauempaa kovana. Oli kiva seikkailla siellä kosken putousten toisella puolen, siellä oli ihana kun pääsi menemään ylitse.” Toiset taas kommentoivat: ”en halua kuunnella tuollaista potaskaa, vaan haluan että joku vie minut oikealle matkalle Peruun”, tai ”unelmoin, että joku veisi minulta malttamattomuuden”.

Mielikuvitusmatkan pohjalta tehtyjen savitöiden ja ryhmämaalausten teemat olivat mm. avaruuteen, kesään, luontoon liittyviä. Tällä kertaa kaikki nuoret työskentelivät intensiivisesti yhtä lukuun ottamatta, joka oli väsynyt.

Kun yhden nuorista keskittymiskyky herpaantui, otin hänet kanssani vaivaamaan savea. Kokeilin saven vaivaamista myös toisen nuoren kanssa, joka ei väsymyksestä johtuen oikein jaksanut olla työskentelyssä mukana. Kumpikin innostui saven vaivaamisesta ja työsti sitä todella vauhdikkaasti ja voimalla.

Vakituisen ohjaajan havaintojen mukaan erityisesti yhden nuoren työskentelyssä oli havaittavissa aikaisempaa vapautuneempaa ja heittäytyvämpää työskentelyä. Yleisesti ottaen yhteinen 3–4 hengen ryhmissä tehty maalaus aiheena ”unelmien maailma” onnistui hyvin, mutta yhdessä ryhmässä yksi nuorista koki tarvetta maalata koko ryhmän edestä paperin punaiseksi, mikä vaati kekseliäisyyttä muilta maalaajilta.

Tällä kertaa myös nuori, joka ei pidä savityöstä, teki savityön. Hän muotoili savesta pötkylän / hahmon ja työnsi sen läpi kaksi savityövälinettä, niin että ne näyttivät käsiltä. Hän sai paljon kehuja työstään.

Loppupuinnissa tuli jälleen esiin suorituspaineeet. Yksi nuorista kommentoi loppupurussa, ettei omassa savityössä ja maalauksessa ollut kehumista. Itse työskentelyn hän silti sanoi tuntuneen hyvältä. Päivän antia kuvailtiin lopussa hyväksi ja seikkailulliseksi, mutta yksi henkilö ilmaisi jälleen selvästi, että ei pitänyt työskentelystä.

6.1.5 Viidennen kerran havaintoja

Viidennen kerran alkupiirissä nuoret kertoivat pitäneensä savityöryhmästä ja joitain nuorista harmitti ryhmän loppuminen.

Lämmittelyharjoituksena nuoret maalasivat savilietteellä suurille papereille. Savilietteellä maalaaminen oli kaikille mieluisaa. Moni arasteli käsin maalaamista, mutta kokeiltuaan he pitivät siitä valtavasti. Eräs nuori ilmoitti voimakkaasti, ettei aio maalata sormin. Kuitenkin sitä kokeiltuaan innostuikin siitä hyvin paljon. Kaiken kaikkiaan lietteellä maalaaminen sai paljon positiivista palautetta.

Näytettyäni esimerkkejä korujen teosta, kaikki työskentelivät itsenäisesti omien ideoidensa pohjalta. Jollekin nuorista oli vaikeaa päästä alkuun ja kävin antamassa vinkkejä työskentelyyn. Tämän jälkeen hekin pääsivät vauhtiin. Syntyi mm. naamio, tulivuori, ruukku, tauluja ja koruja.

Loppukeskustelussa tuli esiin, että mieluisinta osallistujille oli ollut hitaus ja rauhallisuus, kokeilevuus (esim. linnun sulilla maalaaminen), työskentelyn vapaus ja intuitiivisuus, ryhmätyö ja yhdessä maalaaminen, savella maalaaminen, paiskiminen, hiili-/peitevärimaalaus. Kun kysyin asioita, mistä ei ollut pidetty, mainittiin sokkona oleminen, paiskiminen ja että hitaus oli aluksi ollut vaikeaa, mutta lopulta hyvä. Yksi nuorista sanoi, ettei pitänyt ”palavereista” tarkoittaen loppuhaastattelua ja päivän kokemusten läpikäymistä suullisesti.

Loppupalautteen jälkeen annoin vielä jokaiselle pienen palan savea ja siihen sai viiden minuutin aikana muotoilla ryhmästä jääneen tunteensa tai vain jonkin merkin itsestään. Tunnelma tämän viimeisen harjoituksen aikana oli todella rauhallinen ja lähes meditatiivinen. Ihan loppuksi jokainen sai asettaa savensa ensimmäisellä kerralla tekemämme maalauksen päälle sille sopivaan kohtaan. Jokainen sai vielä myös sanoa yhden sanan, joka kuvasi sitä tunnetta, joka ryhmästä itselle jäi. Tämä palautteen anto tapa sopi nuorille todella hyvin. Yksi nuorista tosin käytti enemmän kuin yhden sanan ja sanoi, että hänen mielestään ryhmän olisi pitänyt kestää mieluummin kahdeksan kuin viisi kertaa.

6.2 Erityistä Eloon herättämisen savipajoista

Varikolla ohjaamani Eloon herättämisen työpajat onnistuivat hyvin ja saivat paljon positiivista palautetta. Ryhmäläiset olivat tulleet pajoihin oman kiinnostuksen ohjaamina eikä ryhmän hallinnassa ollut minkäänlaisia ongelmia. Ilmapiiri oli rauhallinen ja avoin.

Koska ryhmänhallinta ei tuottanut minulle työtä, pystyin osallistumaan harjoitukseen myös itse. Pidin sitä tämän ryhmän kohdalla hyvänä ratkaisuna, sillä tällä tavoin tulin ryhmäläisten kanssa vertaiseksi. Tämä auttoi myös loppupurussa, jolloin aloitin kokemusten jaon itse kertomalla omasta kokemuksestani harjoituksista. Tuntui, että muiden oli helpompi jatkaa siitä.

Ennen ryhmää olin hieman jännittänyt sitä, miten ryhmän jäsenten tuntemattomuus toisilleen vaikuttaa harjoitusten onnistumiseen. Osallistujat olivat ehkä tavallista avoimempia suomalaisia, sillä kenellekään ei näyttänyt olevan vaikeaa kertoa jotain itsestään työpajan alussa tai kokemuksestaan ryhmässä työpajan lopussa. Ehkäpä osallistujat olivat jonkin verran tottuneitakin tämäntyyppiseen ryhmätoimintaan, kuuluessaan erilaisiin yhteisöihin ja osallistuessaan tämäntyyppisiin tapahtumiin. Oli kuitenkin hyvä, että annoin savipalan kierrättämisen kautta vaihtoehdon olla myös sanomatta mitään. Näin puhumisesta poistui pakko.

Osallistujista viidellä ei ollut ollenkaan kokemusta saven kanssa työskentelystä. Muilla oli kokemuksia kouluajoilta tai aikaisemmista työpajoista. Jotkut olivat työskennelleet saven kanssa opiskeluiden tai harrastuksen kautta.

6.2.1 Havaintoja Eloon herättämisen työpajoista

Ryhmän alkaessa ainakin yksi, ellei useampikin ihminen, oli aikeissa vain katsella sivusta ryhmän toimintaa. He olivat tulleet paikalle ystävän mukana, joka halusi osallistua. Kun olin selittänyt ryhmän sisällön ja että savesta ei ole tarkoitus tehdä minkäänlaista valmista tuotosta, vaan että sitä käytetään työkaluna mielikuvien herättämiseen, kaikki halusivatkin osallistua.

Liikkuminen tilassa ei toiminut parhaalla mahdollisella tavalla, sillä tila oli osallistujamäärään nähden pieni. Oli kuitenkin hyvä, että alussa oli jokin harjoitus, joka ehkä hieman purki mahdollista jännitystä, auttoi tulemaan tilanteeseen läsnä olevaksi ja saamaan tuntumaa itseän ja saveen.

Seuraavan harjoituksen aikana kaikki vaikuttivat hyvin syventyneiltä ja keskittyneiltä työskentelyyn. Ilmapiiiri oli rauhallinen, rentoutunut ja hiljainen. Annoin työskentelyyn hyvin paljon aikaa, eikä kukaan huomatakseni lopettanut työskentelyä aikaisemmin.

Loppupiirissä osallistujat kertoivat avoimesti kokemuksestaan ja mielikuvistaan, kuitenkin myös jättäen kertomatta kaikkea. Kirjallisen palautteen mukaan harjoitus oli synnyttänyt ajatuksia omasta elämästä, symbolisia mielikuvia ja nostattanut esiin jo tiedossa olleita asioita auttaen ”korostamaan ja hiomaan” niitä. Savi oli myös herättänyt turvallisuuden tunnetta ja tunteen siitä, ettei tarvitse pelätä. Jollain osallistujalla harjoitus oli synnyttänyt mielikuvia kesäisestä metsästä kaksoistähti-järjestelmiin.

Eräs osallistuja kommentoi näin:

”Oli ihana koskea saveen ja saada mahdollisuus käsitellä prosessissa olevia asioita juuri saven avulla. Tuntuu, että sillä *saa nopeasti ja konkreettisesti otteen mielessä liikkuviin ajatuksiin ja tunteisiin.*”

Savityöskentelyn kuvattiin palautteessa tuntuvan myös ”henkiseltä hieronnalta”, josta seurasi samanaikaisesti sekä virkeä että raukea olo.

Tyytyväisiä oltiin erityisesti silmät kiinni työskentelyyn ja siihen, ettei työskentelyssä ollut minkäänlaisia vaatimuksia lopputuloksen suhteen. Myös näissä työpajoissa koettiin hyväksi työskentelyn hitaus ja riittävä aika. Loppupiirissä ainakin yksi osallistuja sanoi, että rentoutuminen ja mielikuvat alkoivat syntyä, kun ymmärsi, että harjoitus vain jatkuu ja jatkuu, eikä ole kiire minnekään. Samankaltaisia kommentteja muistan kuulleen OmaPolussa.

Yksi mies sanoi musiikin häirinneen häntä, mutta muuten kaikki loppupiirissä annettu palaute oli todella positiivista ja ihmiset sanoivat olevansa kiinnostuneita jatkossa osallistumaan vastaaventyyppiseen toimintaan.

Kirjallisessa palautteessa kysymyksen: Piditkö tällaisesta työskentelystä saven kanssa, kyllä/ en, miksi? kaikki vastasivat kyllä. Perusteluita olivat muun muassa seuraavat:

”Saa olla ja tuntea vapaasti, miettimättä ja murehtimatta.”

”Wau! Todellakin. Vapauttavaa tehdä *silmät kiinni*. Meditatiivinen kokemus.”

”Sai *vapaasti* työskennellä, *ei alkutavoitetta*, vapaa. Helpompi miettiä merkityksiä, kun *ei näe*.”

”Se oli meditatiivisempaa kuin esim. piirtäminen. Savi ottaa joka tapauksessa jonkin muodon.”

”Pidän siitä, että voin *koskettaa* tai *tehdä käsillä* samalla kun ’mietiskelen’.”

7. SUMMA SUMMARUM – TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käyn läpi ryhmistä oppimaani: mikä toimi, mikä ei toiminut ja mitä ottaa huomioon. Kerron myös saamastani palautteesta ja osallistujien kokemuksista.

7.1 Voimaannuttavasta savityöryhmästä opittua

Yleisesti ottaen suurin osa voimauttavan savityöryhmän nuorista siis piti työskentelystämme sekä savesta materiaalina. Kaikki lukuun ottamatta yhtä sanoivat pitäneensä siitä. Rankanen (2010, 81) kirjoittaaakin, että eri materiaalien merkitykset voivat vaihdella yhdenkin ihmisen kohdalla ja että samat materiaalit voivat toiselle olla epämiellyttäviä ja toiselle taas vapauttavia ja riemastuttavia.

On vaikeaa sanoa, mikä tarkalleen oli syynä siihen, että yksi ryhmän jäsenistä ei pitänyt työskentelystä. Kuten aiemmin mainitsin, kyseinen henkilö suhtautui negatiivisesti muihinkin toimintoihin. Nuori itse sanoi

syyksi, että saven muovaaminen on vaikeaa. Tämä kokemus johtui varmasti ainakin osittain siitä, että nuorella ei ollut sormissa kovin paljoa voimaa. Mietin kovasti ryhmän alkupuolella, kuinka voisin ottaa tämän henkilön paremmin huomioon, mutta isossa ryhmässä se tuntui vaikealta. Nyt ajatellen olisin voinut tehdä hänelle erityisen pehmeää savea, jota olisi ehkä ollut helpompi työstää tai vastaavasti hän olisi voinut kokeilla pienempää määrää savea. Suurin merkitys olisi varmasti ollut sillä, jos olisin voinut keskittyä kyseiseen nuoreen enemmän tai pelkästään hänen ohjaamiseensa. Luottamuksen rakentaminen olisi voinut toimia suuressa merkityksessä tässä tilanteessa. Olin kuitenkin iloinen, että nuori sanoi pitäneensä hiilipiirustuksesta, savilietteellä maalaamisesta ja ruman maalauksen tekemisestä. Tekniikoiden ja materiaalien vaihtelevuus tuki siis positiivisten kokemusten mahdollistumista. Toiseksi viimeisellä kerralla kyseinen nuori myös teki oman savityön, vaikkakin lopuksi sanoi, ettei pitänyt työskentelystä. Myös toisella kerralla hän osallistui saven kanssa työskentelyyn ja näytti hyvin syventyneeltä silmät kiinni sormiaan saven sisällä pitkän aikaa liikutellen. Ehkäpä savi ei ollut hänelle mieleinen materiaali, mutta voi olla, että jos aikaa olisi ollut enemmän ja jos ohjaus olisi voinut olla henkilökohtaisempaa, hänkin olisi voinut saada enemmän irti saven kanssa työskentelystä.

Mitä saven käyttöön tulee voimaantumisen välineenä, on tärkeää ottaa huomioon saven laatu. Saven tulee olla sopivan pehmeää / kovaa sen käsitteijälle. Saven työstöön liittyvät tekniset puolet tulisi tehdä mahdollisimman helpoksi, jotta siitä johtuneita turhautumisen kokemuksia voitaisiin välttää.

Myös eri savilaadut koetaan hyvin eri tavoin. Tämä käy ilmi Heinosen (2005, 76) tekemästä tutkimuksesta, jossa hän vertaa eri savilaatujen hyväksi kokemista omassa tutkimusryhmässään. Karkeuden ja pehmeuden osalta osallistujien mieltymykset jakautuivat täysin. Myös omassa savityöryhmässäni näin hyväksi sen, että tutustuimme eri savilaatuihin ja että lähes aina jokainen sai itse valita, minkä saven kanssa haluaa työskennellä.

Tekniikoiden osalta jokaiselle osallistujalle eri asiat ovat tärkeitä hyvän kokemuksen kannalta. Omassa ryhmässäni esimerkiksi paiskominen jakoi mielipiteitä. Osalle saven paiskominen oli parasta antia ryhmässä ja toisille se oli ikävin asia (lähinnä siitä syntyneen melun takia).

Yhdelle nuorista taas vaikutti olevan ensisijaisen tärkeää, että hänen työnsä poltetaan, jotta ne jäävät muistoksi. Myös läpi Henleyn kirjan, *Clay Works in Art Therapy – Plying the Sacred Circle*, käy ilmi, että hänen saviterapiaansa osallistujille hyvin erilaiset asiat toimivat terapeutisena. Henleyn esittelemien tapauskertomusten mukaan terapeutista toiselle saattoi olla pelkästään dreijausprosessin katseleminen, toiselle taas pelkkä saven vaivaaminen. Köyhistä perheistä tuleville nuorille tärkeää oli tehdä jotain käytännöllistä, mistä olisi hyötyä. Lapselle, jonka ystävä oli sairaalassa, oli tärkeää tehdä jotain, jonka voisi antaa lahjaksi ystävälleen. Rikkoutuneen perheen lapsille, joiden äiti oli lähtenyt, taasen oli tärkeää,

että he pääsivät käsittelemään asiaa luomillaan savihahmoilla leikkimällä. (Henley 2002.)

Henley nostaa kirjassaan esiin haasteen, jonka myös itse kohtasin ryhmää ohjatesani. Hän kertoo, että joillekin asiakkaille itse työskentelyn lopputulokset tulivat niin arvokkaiksi, että se tuli esteeksi luovuudelle ja sai heidän työnsä näyttämään kireiltä, itsetietoisilta ja elottomilta. Tällöin myös epäonnistumiset, kuten halkeamat tai lasituksen epäonnistuminen saivat aikaan suurta ahdistusta. Näiden asiakkaiden kohdalla yritettiin siirtää huomiota lopputuloksesta itse prosessiin harjoituksilla, kuten silmät kiinni työskentelemällä tai jättämällä savi saveksi, sitä koskaan polttamatta. Henleyn mukaan tuotokset eivät koskaan saisi tulla materialistisesti tärkeiksi. Kuitenkin joillekin asiakkaille tällainen ”irti päästäminen” hänen mukaansa voi olla ylivoimaisen vaikeaa. (Henley 2002, 185, 187 – 188.)

Itse koin ryhmässä suurimmaksi voimaantumisen esteeksi suorituspaineeet ja itsekritiikin. OmaPolun nuorilla taidetyöskentely on useimmiten hyvin tavoitteellista, ja useille heistä oli vaikeaa päästää irti ajatuksesta, että tuotoksesta täytyy tulla hieno. Yhdellä nuorella mieltymys savimateriaaliin vaikutti liittyvän siihen, että hän oli koulussa saanut paljon hyvää palautetta savitöistä ja koki olevansa siinä hyvä. Monesti loppupalautteessa nuoret ilmaisivat tyytymättömyyttään lopputuloksiin. Tällöin toin yhä uudestaan ilmi ryhmämme tarkoitusta ja tavoitteita heittäytyä kokeilemaan ja leikkimään kuin lapset, murehtimatta lopputuloksen esteettisestä onnistumisesta.

Yhdellä kerralla yksi nuorista totesi loppupalautteessa töistään, että ”ei ole kehumista”, mutta kun kysyin, miltä itse työskentely hänestä tuntui, hän sanoi *siitä* kyllä tykänneensä. Ei siis välttämättä ole niin, että jos työn esteettiseen lopputulokseen ei ole tyytyväinen, niin myöskään työskentely ei olisi ollut antoisaa. Monilla taiteellisesti orientoituneilla henkilöillä voimaantuminen vaikuttaa kuitenkin olevan suuresti sidoksissa tyytyväisyyteen lopputuloksesta tai sen esteettisestä onnistumisesta. Henkilöille, joille taiteen tekeminen ei ole niin tärkeää, itse tekemisestä nauttiminen vaikuttaa mielestäni olevan helpompaa. Oman kokemukseni mukaan luovan prosessin onnistuminen ja siitä nauttiminen useimmiten vaatii kontrollista irti päästämistä sekä epäonnistumisen ja epätäydellisyyden hyväksymistä. Liiallinen itsekritiikki tulee hyvin helposti esteeksi luovuudesta nauttimiselle.

Keinoja itsekritiikistä johtuvien ongelmien voittamiseen olivat, kuten Henleykin (2002, 185, 187 - 188) mainitsee, silmät kiinni työskenteleminen ja töiden tekeminen, joita ei ole tarkoituskaan polttaa. Myös tarkoituksella rumien töiden tekeminen auttoi tässä. Harjoitukset, joiden tarkoituksena oli pelkästään tunnustella savea, auttoivat myös, kun nuoret kuitenkin alkoivat muovata savesta muotoja. Nyt ajatellen ottaisin ryhmään mukaan myös harjoituksia, jotka ovat selkeästi ohjattuja, kuten Lieppisen ja Willmanin kirjassaan *Uteliäs puu*, esittelemä Kivestä eläväksi -saviharjoitus (Lieppinen & Willman 2008, 54). Kyseisessä harjoituksessa savea muovailaan tarkkojen ohjeiden perusteella. Lopussa kuitenkin

jokainen saa tehdä työstä oman näköisensä tekemällä sille silmät ja asennon. Tällaisten harjoitusten avulla huomio voisi siirtyä omasta osaamattomuuden tunteesta pois.

Toisaalta sain positiivista palautetta ryhmästä myös työskentelyn vapaudesta, jonka yksi vakituisista ohjaajista koki auttaneen heittäytymään ja työskentelemään intuitiivisesti. Tammi (2011, 52) lainaa McNiffiä (1998), joka on kirjoittanut, että vastoinkäymiset ja levottomuus kuuluvat luovaan prosessiin. Muutos hänen mukaansa syntyy siitä, kun tie katoaa ja on löydettävä uusi tie. Tuntemattomaan astumisesta seuraa jotain arvokasta, ja mielikuvituksen kehittäminen vaatii hänen mukaansa epävarmuuden kohtaamista. Vaikka turhautumista syntyi, siitä päästiin useimmiten yli ja se muodostui osaksi luovaa prosessia. Turhautuminen saattoikin synnyttää jotain ihan uutta, kuten nuorella, joka eräällä kerralla pitkään istui vain lukien lehteä eikä näyttänyt saavan otetta savityöhön. Huomaamattani hän kuitenkin alkoi uudelleen muotoilla savea ja siitä syntyi moniulotteinen, kartion muotoinen, sisältä tyhjä, piikikäs muoto. Hän sanoi sen olevan avaruusalus, sellainen joita hän lapsenakin aina piirsi.

”Ei ollut aina helppoa ryhtyä muovaamaan, piti miettiä, että mitä tästä nyt tulee.” Tämänkaltaisia kommentteja sain nuorilta paljon. Myös Rankasen (2010, 84) mukaan täysin vapaa työskentely voi herättää ahdistusta ja epävarmuutta. Koin hyväksi toteuttaa ryhmässä sekä ohjatumpia että vapaampia harjoituksia.

Kaikenlainen totuttujen työskentelytapojen rikkominen tai muokkaaminen edisti hyvin kokeilevuutta ja heittäytymistä. Jos nyt vetäisin ryhmän uudelleen, ottaisin vielä enemmän tällaisia elementtejä toimintaan. Esimerkiksi linnunsulilla maalaaminen sai aikaan hyviä kokeiluja. Yksi nuorista esimerkiksi liitti peiteväristä märän sulan kokonaan osaksi maalausta. Kokeilisin myös mahdollisimman erilaisia lähestymistapoja saven kanssa työskentelyyn. Yksi antoisa tapa voisi olla savituotosten ”eloon herättäminen” leikin avulla.

Onnistumisen kokemus oli itselleni, kun kävin vielä myöhemmin tapaamassa nuoria ja jokainen sai itselleen omatekemänsä muistoesineet ja muut työt, joita oli halunnut polttaa. Kun vielä puhuimme ryhmästä ja sen tarkoituksesta, yksi nuorista tarkensi jotenkin näin: ”tarkoitatko että aikuistenkin on hyvä osata välillä heittäytyä lapsen kaltaiseksi?”. En muista lauseen sisältöä tarkalleen, mutta muistan, että tunsin, että se kiteytti todella hyvin juuri sen, mitä olin ryhmällä hakenut takaa. Juuri tämän nuoren kohdalla olinkin ollut havaitsevinani pientä itsekritiikistä ja suorituspainesta vapautumista ja heittäytymistä savimateriaalin vietäväksi.

Kyseisellä nuorella on muihin ryhmän nuoriin nähden hyvä kyky ilmaista itseään sanallisesti. Ongelmana kokemusten purussa koin sanallisen ilmaisun vaikeuden monille nuorista. Itsekään en osannut sen paremmin kokemuksia nuorista ulos kaivella. Moni nuorista, erityisesti ne, joilla oli autismia, vastasivat kysymyksiin vain ”joo” tai ”ei” tai saattoivat vain

toistaa kysymykseni. Kuvailevia tai pohdiskelevia vastauksia oli lähes mahdollisimman tuntuista saada. Viimeisellä kerralla koin todella hyvänä palautteen ja lopussa kullekin jääneen tunteen tuomisen esiin savea muovaamalla. Yksi savi voi kertoa enemmän kuin tuhat sanaa, samoin yksi sana voi riittää. Lopussa jokainen sai sanoa yhden sanan, joka kuvasi kokemusta ryhmästämmme. Tällaista menetelmää, samoin kuin esimerkiksi eläviä patsaita ja muita toiminnallisia menetelmiä, olisi ollut todella hyvä käyttää kokemusten purussa jokaisella kerralla.

Yksi tärkeä asia, jonka opin, oli se, että on tärkeää antaa osallistujille kaikessa vapaus valita, myös sen suhteen, että pitääkö silmiä kiinni työskentelyn aikana vai ei. Koska aikaisemmalla kerralla olin huomannut, että silmien kiinni pitäminen oli monelle vaikeaa, päätin käyttää seuraavalla kerralla huiveja. En myöskään antanut vaihtoehtoa olla pitämättä huivia, koska arvelin, että jos yksi kieltäytyy, niin myös muut tekevät niin. Kukaan ei liiemmin silmien sitomista vastustellut. Kuitenkin yksi nuorista, joka todella piti ryhmästä eikä olisi halunnut sen loppuvan, muisti vielä viimeisellä kerralla mainita asiaksi, josta ei pitänyt, sokkona työskentelemisen. Ryhmän turvallisuusaste oli korkea ja ympäristö ja puitteet olivat turvalliset. Näin ollen mitään sen vakavampaa vahinkoa asia ei aiheuttanut, mutta itse ymmärsin käytännön kokemuksen kautta, että on todellakin tärkeää antaa jokaiselle vapaus valita, työskenteleekö silmät kiinni. Se saattaa toisista tuntua ahdistavalta.

7.2 Eloon herättämisen työpajoista opittua

Työpajoista saamani palaute oli hyvin positiivista. Ainoa hieman negatiivinen palaute oli, että jonkun osallistujista oli ollut vaikeaa saada harjoitukseen otetta, koska oli väsynyt syömisen jäljiltä. Rakentavana palautteena sain kuulla, että ainakin yksi osallistuja olisi tehnyt harjoituksen mieluummin ilman taustamusiikkia. Toisaalta moni muu sanoi sen auttaneen omaa työskentelyään. Yksi osallistuja piti alussa ollutta saven kanssa liikkumisharjoitusta teennäisen tuntuksena.

Myös saven lämmöstä sain palautetta, kun yksi osallistuja kirjoitti kyselylomakkeessa, että saven olisi pitänyt olla lämpimämpää, jolloin se olisi pehmeämpää. Todellisuudessa saven lämpötila ei vaikuta sen pehmeeyteen, mutta ehkäpä tämä kommentti voidaan tulkita siten, että ideaalitulanteessa savi olisi sekä sopivan lämpöistä että sopivan pehmeää.

OmaPolun ryhmän palautteessa tuli esille työskentelyn hitauden tärkeys, samoin työpajoissa. Palautteessa tuli esille, että vasta kun ymmärsi, että saven kanssa oleminen vain jatkuu ja jatkuu, mielikuvia alkoi syntyä. Nykyihmisen voi luovassakin työskentelyssä olla vaikea päästä irti kiireen tunnusta, mutta ilman pysähtymistä työskentely ei onnistu. Tammi (2011, 52) muistuttaa siitä, etteivät kaikki lähde välttämättä heti mukaan luovaan työskentelyyn ja että on tärkeää antaa jokaiselle oma aikansa.

Heinonen (2005,25) lainaa lopputyössään Backströmiä (2004), joka omassa taiteen maisterin lopputyössään vertaa saven kanssa työskentelyn prosessia erilaisiin meditaatio- ja mietiskelytekniikoihin. Internetiä ja

kirjallisuutta aiheesta selatessani huomasin, että savea käytetäänkin ohjatun meditaation tukena ainakin Etelä-Afrikassa, Kanadassa ja USA:ssa. Työpajoista saamani kokemuksen kautta käsitykseni saven soveltuvuudesta tämäntyyppiseen työskentelyyn vahvistui. Uskoisin, että savi toimii hyvin myös muun taiteellisen työskentelyn ”avaajana”, hetkeen läsnä olevaksi tuovana ja pysäyttävänä välineenä. Esimerkiksi ”nipistelytekniikkaa”, jossa savipallo avataan nipistellen kohti keskiötä, käytetään meditaation apuna tähän hetkeen keskittymisen aikaan saamiseksi.

Ryhmän ohjauksessa on aina hyvin tärkeää ottaa huomioon ryhmän turvallisuuden aste. Se, kuinka syvälle harjoituksissa mennään tunnetasolla ja kuinka paljon ne vaativat avautumista, on oltava suhteutettuna ryhmän sisällä vallitsevaan luottamuksen ja turvallisuuden tasoon. Kuitenkaan ylivarovainen ei tämänkään asian suhteen tarvitse olla. On tärkeää antaa osallistujien tietää ennen toiminnan alkua, mihin he ovat osallistumassa, jolloin jokainen voi päättää, haluaako olla mukana. Samoin kaiken toiminnan täytyy olla vapaaehtoista. Tammi (2011, 52) kirjoittaa, että ihmiset toimivat vapaasti, kun heille antaa luvan toimia silloin kun heistä tuntuu siltä. Hänen mukaansa luovaan toimintaan voi kutsua mutta ei koskaan pakottaa.

7.3 Savesta materiaalina

OmaPolun nuorten kommentointi saveen liittyen oli usein lyhytsanaista. Nuoret kuvailivat saven työstämistä usein yksinkertaisesti ”tuntuu hyvältä tehdä”. Tuntui hyvältä, mukavalta, pehmeältä, kylmältä, olivat yleisiä vastauksia siihen, miltä savi tuntui. Nuorten vastaukset olivat hyvin konkreettisia.

Saven kokoa, liittyen voiman käyttöön savea työstettäessä, kuvailtiin: ”Tykkäsin isommasta savesta, siihen *sai käyttää voimaa*”. Saven kovuuteen ja struktuuriin kiinnitettiin myös huomiota: ”Jäykempi savi tuntui hyvältä” ja ”Ruskeat (karkeat) savet olivat raskaita”.

Myös tuoksuun kiinnitettiin huomiota. Nuoret haistelivat savea kehottamattakin ja joku kuvaili: ”tuoksuu aivan järveltä”. Saven tuoksu osaltaan muistuttaa saven luonnollisuudesta materiaalina. Kommentit kuin: ”Savessa on hiekan tuntua” ja ”Hiekka tuli mieleen” sekä ”Savessa tuntui olevan jyviä (samotti)”, tuovat myös esiin saven synnyttämiä mielikuvia luonnosta.

Jokaisella nuorella oli omat mieltymyksensä eri savilaatuihin, mutta kommentoitiin myös, että oli mukavaa saada aina uusi savilaatu, ettei aina samanlaista.

Rankanen (2010, 77, 113) kirjoittaa taideterapiassa mahdollistuvan synteesin sisäisen kokemuksen ja ulkoisen todellisuuden välillä. Esimerkissä hän lainaa taideterapia-asiakasta, joka kuvaa kokemustaan saven kanssa työskentelystä. Henkilö kertoo saven tuntuvan samalta kuin kuolleen mummonsa iho. Hän kertoo kuoleman ilmestyneen työssä

luonnollisena ja halunneensa astua saven päälle ja ”tuntea menetetyn läheisen soljuvan varpaidensa välistä, kuin maa ja kostea, kylmä nurmi saunan jälkeen”. Myös toisen Rankasen lainaaman taideterapia-asiakkaan kokemuksessa savesta tulee esiin kuolema. Hän kertoo saven kylmyyden tuoneen mieleensä kuoleman. Asiakas kertoo halunneensa herättää saven eloon ja onnistuneensa siinä.

Myös nuorissa savi herätti mielikuvia kuolleesta ihmisestä sekä myös elävästä: ”Savi oli hiljainen, vähän niin kuin vainaja”, ”Tuntuu pehmeältä kuin nainen”, ”Tuntuu pehmeältä kuin iho”. Savi herätti myös seksuaalisia mielikuvia. Muistan ainakin kaksi kertaa kuulleen jonkun kysyvän toiselta tai ohjaajalta, tuleeko tälle savipötkylästä mitään mieleen. Silmät kiinni saven kanssa työskentelyn aikana ainakin yhdellä nuorella heräsi mielikuvia eri ruumiinosista: hän kertoi työn olevan jalka ja sanoi siinä olleen myös suun. Mielestäni näissä mielikuvissa yhdistyy saven luonnollisuuden ja voimakkaan kosketusaistillisen kokemuksen vaikutus.

Erään kerran saven tunnusteluharjoituksen yhteydessä yksi nuorista puhui itsekseen: ”Tuntuu ihanalta! Niin pehmeää! Voi että!” Myöhemmin samana päivänä kun nuori tuli valitsemaan itselleen savea eri savilaatujen joukosta, hän käskemättäni sulki silmänsä ja alkoi tunnustella ja silitellä sileää savea näyttäen todella uppoutuneelta. Minun piti ikään kuin herätellä häntä ja muistuttaa, että nyt pitäisi valita, minkä saven haluaa. Mielestäni myös tämä on yksi esimerkki, joka kuvaa saveen liittyvää voimakasta kosketus-aistillisuutta, jonka moni voi kokea mukaansa tempaavana, voimauttavana ja meditatiivisena. Saman henkilön silmät kiinni tekemä savityö oli nimeltään ”Onni”.

Varikkotyön työpajoihin osallistujilta saamassani palautteessa savea kuvailtiin hyvin monisanaisesti ja palaute oli pohdiskelevampaa ja kuvailevampaa kuin OmaPolun ryhmäläisten palaute. Saven tuntua kuvailtiin osittain samoilla sanoilla kuin OmaPolun ryhmässä, mutta myös mm. muokkautuvaksi, herkäksi, eläväksi ja uppoutuvaksi, maanläheiseksi, hyvin luonnolliseksi, helposti lähestyttäväksi, moneen muotoon taipuvaksi, vastaan panemattomaksi, sitkeäksi, joustavaksi, kaikki kolot täyttäväksi ja kaikkeen painautuvaksi, hyvän tuoksuiseksi, muistoja lapsuudesta herättäväksi, yksinkertaiseksi ja aidoksi, rentouttavaksi ja keskittäväksi, hauraaksi, halkeilevaksi, lämpeneväksi, ei koskaan valmiiksi tulevaksi, kädet kuivaksi jättäväksi sekä välillä yhteistyökykyiseksi ja välillä ei.

Kaikki työpajoihin osallistuneet vastasivat pitäneensä siitä, miltä savi tuntui. Sitä miksi piti saven tunnusta, kuvailtiin myös edellä mainituin sanoin, mutta myös esimerkiksi näin:

”Savi avasi väylän alitajuntaan **luonnollisesti.**”

”Savi toi keskittymisen ja rentouden tunteen.”

Edelliset kommentit kuvaavat mielestäni osallistujien kokemuksia saven aikaansaamasta terapeutisesta tai voimaannuttavasta vaikutuksesta.

Samankaltaisia kokemuksia saven vaikutuksesta esimerkiksi rentoutumiseen tuli esiin myös muissa kommentteissa.

Seuraavat kommentit taas tukevat myös aikaisempien tutkimusten havaintoja saven työstöön liittyvän intensiivisen kosketuksen ja välittömän fyysisen kontaktin vaikutuksesta voimauttavaan kokemukseen.

”Sitä saa muokattua kädessä, siihen saa kontaktin.”

”Ihanaa muusata sitä sormien välissä ja tehdä pinnasta sileä.”

Rankanen kuvatessaan eri taidemateriaalien vaativuutta kirjoittaa, että savea on mahdollista työstää sekä monimutkaisesti useassa eri työvaiheessa tai yksinkertaisesti suoraan käsin. Samassa yhteydessä hän lainaa taideterapia-asiakasta, jonka kokemuksen mukaan saven kanssa työskentelyssä tärkeää on fyysinen, suora kontakti saveen ilman työvälineitä. Tätä kautta asiakas kokee saavansa suuremman kontaktin myös itseensä. Kontaktin merkitys tuli esiin myös itse saamassani palautteessa. (Rankanen 2010, 83 – 84.)

Kysyessäni, miten työpajoihin osallistujat kuvaisivat savea verrattuna muihin käyttämiinsä taidemateriaaleihin, esiin tuli kokemukset saven anteesiantavuudesta, siitä miten savi vastaa kosketukseen ja rentouttavuudesta:

”Savi on hyvin anteesiantava materiaali.”

”Ruma maalaus on ällöttävämpi kuin ruma saviteos. Ei haitannut tehdä rumaa.”

”Savi on anteesiksi antava ja mukautuva, helppo muotoilla. **Käsillä tekeminen rentouttaa.**”

”Savi on aina toiminut rentouttavana materiaalina. *Käsillä tekeminen* tuntuu hyvältä.”

”Hetkeen sidottu, tärkeää nyt, ei tarkoitusta tehdä jotain pysyvää. Se on vapauttavaa.”

”Avoin minkälaiselle taidon tasolle hyvänsä. Pidin työskentelystä sen kanssa, koska sen avulla voi harjoittaa luovuutta ilman uusia materiaaleja.”

Myös kolmiulotteisuus, plastisuus ja luonnollisuus tulivat vastauksissa esille:

”Raaka, puhdas ja oikutteleva. Se ei tottele silmää, vaan kättä ja se on nopea kokemus kolmiulotteisuudesta.”

”Kolmiulotteinen, enemmän saa **kontaktia**, helposti muokkautuva.”

”Valloittavan konkreettinen ja miellyttävän muokkautuva.”

Saven luontoyhteys ja henkinen vaikutus taas tulee todeksi tämän osallistujan kokemuksessa:

”Kuin olisi metsässä ja meren äärellä yhteydessä kaikkeuteen.”

8. POHDINTA

Maailmassa on paljon ihmeellisiä asioita, joita ei voi selittää, mutta ne on mahdollista kokea.

Tutkimusretkeni tämän aiheen tiimoilla on ollut antoisa ja mielenkiintoinen, vaikka jossain vaiheessa kirjoittamisprosessia mielessäni heräsi kysymys: miksi pyrin selittämään asiaa, joka ei ole selitettävissä vaan koettavissa? Kuitenkin matkan varrella vastaan tuli paljon mielenkiintoisia asioita. Opin paljon uutta niin ryhmän ohjaamisesta kuin savesta.

Se, miltä kohdin asian ymmärtäminen teoretiedon avulla jää vajaaksi, täydentyy mytologiasta sekä kulttuuriperinnöstä nousevilla ajatuksilla — ja loppu jää koettavaksi.

Kysymykset joihin hain vastauksia olivat siis: miten savi koetaan materiaalina ja millä tavoin sitä voidaan hyödyntää terapeutisessa ohjaustoiminnassa?

Katsauksessani aiheesta jo olemassa olevaan tutkimustietoon nousi esiin saveen liittyvät ominaisuudet, jotka edesauttavat sen mahdollisuuksia toimia terapeuttisen taiteilmaisun välineenä. Näitä olivat muun muassa kosketus, liike, kolmiulotteisuus, plastisuus ja regressioon kutsuvuus. Saven työstäminen stimuloi kaikkia aisteja ja muun muassa voimakkaan kosketusaistillisen kokemuksen kautta koskettaa ihmisen ensimmäisiä vuorovaikutuksen tasoja. (Sholt & Gavron 2006) Omassa tutkimuksessani saven terapeuttisiksi koetuista ominaisuuksista korostuivat erityisesti välitön kosketus ja plastisuus, mutta myös muut ominaisuudet tulivat esiin. Saveen siis liittyy ominaisuuksia, jotka tekevät siitä terapeuttiseen taiteilmaisuuksiin erittäin hyvin soveltuvan, mutta se ei tarkoita, että kaikki ihmiset kokisivat sen terapeuttiseksi.

Kulttuuriperinnöllisen tiedon avulla voidaan ymmärtää, että kautta historian ja monien eri kulttuurien, savea tai maa-ainesta on pidetty kaiken, myös ihmisen, alkuperänä. Tätä ei tieteellisesti voida todistaa, mutta on todistettavissa, että ihmisen ruumis kuoltuaan muuttuu maa-ainekseksi. Yhteys maa-ainekseen ja sen kautta luontoon vaikuttaa olevan merkittävässä roolissa myös monille nykyihmisille saven kanssa työskennellessä. Joku työpajaan osallistujistakin kuvaili kokeneensa ”kuin olisi yhteydessä kaikkeuteen”. Kirjallisuuskatsauksessa esiin tulleiden ominaisuuksien lisäksi tutkimuksessani korostui mielestäni saven luontoyhteys ja sen luonnollisuus materiaalina. Monilla savi synnytti mielikuvia luonnosta tai luontoon yhteydessä olemisen tunteen. Uskon

tämän olevan yksi saven ominaisuuksista, joka tukee sen soveltuvuutta terapeutisen taiteilmaisun käyttöön ja voimaannuttavaan savityöskentelyyn.

Uskomusten läpikäyminen avasi itselleni paljon metaforia saveen ja ihmisten kokemuksiin savesta. Saven herättämät ajatukset kuolleesta tai kuolemasta voitaisiin ajatella liittyvän saveen alkuperänämme, johon myös kuoltuamme palaudumme. Kokemus saven herättämisestä eloon yhdistyy ajatukseen ihmisen luomisesta, jolloin Raamatun mukaan Jumala puhalsi maantomusta muovaamaansa ihmiseen elämän hengen. Saven, maan tuntemisen kautta voi tuntea olevansa yhteydessä elämän alkulähteille, johonkin alkukantaiseen ja alkuperäiseen.

Itselläni kokemukseen savesta liittyy jotain mystistä. Tavallaanhan savi on hyvin arkinen ja vaatimaton materiaali, harmaa, kylmä ja märkä möykky. Ja kuitenkin monet löytävät siitä ulottuvuuksia, joita kuvaavat terapeutisiksi, rentouttaviksi tai meditatiivisiksi. Ehkä juuri niin kuin Henley (2002) ja Kramer (1971) ovat todenneet, savi saa aikaan rakentavanlaisen taantumuksen kokemuksen ja siihen suhtautuvat niin lapset kuin aikuisetkin helposti leikkivälineenä. Se saa heittäytymään mielikuvien vietäväksi, kuten seuraavassa kuvauksessa omasta kokemuksestani Eloon herättämisen työpajassa tehdystä harjoituksesta tulee ilmi:

Silmät kiinni savea työstäessäni suhtautuen siihen kuin en tietäisi, mitä se on, kuin savea ei olisi olemassakaan ja olisin löytänyt jonkin aivan tuntemattoman materiaalin, savi tuntui samalla luonnolliselta, samalla ihmeelliseltä ja elävältä. Tuli mieleen avaruus, ehkä jokin avaruudesta löytyvä materiaali. Se, miten savi vastasi kosketukseeni, sille antamiini impulsseihin ja siihen, mitä sille tein, tuntui ihmeelliseltä. Se totteli täysin ja jäi juuri siihen asentoon, johon sen väänsin, painoin tai muovasin. Saven muovaaminen herätti ajatuksen, että kaikkeen mihin kosken ja minkä kanssa olen tekemisissä, jätän oman jälkeni. Millaisia jälkiä jätän? Savi tuntui käsissäni rakkaalta ja ajatuksia heräsi myös Jumalasta ihmisen muovaajana. Lopulta savi sai muodon, joka tuntui jonkinlaiselta siemeneltä ja minusta tuntui, että se piti sisällään jotain arvokasta, salaisuutta, lasta. Niin kuin myös yksi OmaPolun nuorista sanoi, savi kuiskasi minullekin salasanoman.

Toisaalta jotain samankaltaista, mystistä, liittyy vaikkapa musiikkiin. Varmasti kaikki taiteen lajit voivat saada aikaan samankaltaisia asioita, toiselle maalaaminen, toiselle kirjoittaminen ja toiselle saven kanssa työskentely. Yhdistävä tekijä on heittäytyminen. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole ollut osoittaa, että savi olisi muita ilmaisutapoja tai materiaaleja parempi tai tehokkaampi, enkä myöskään ole sitä mieltä, että muilla menetelmillä ei voitaisi saada aikaan samankaltaisia vaikutuksia. Tämä tutkielma on kuitenkin savesta ja saven kanssa työskentelyyn liittyvä nämä opinnäytetyössäni esiin tulleet erityispiirteet, jotka saavat osan ihmisistä kokemaan saven hyvin terapeutisena materiaalina. Nämä ominaisuudet tekevät siitä potentiaalisen materiaalin niin terapeutisen taiteilmaisun välineeksi kuin myös rentoutuksen ja meditaation tueksi.

Opinnäytetyöni on muodostunut enemmänkin henkilökohtaiseksi, subjektiiviseksi tutkimusmatkaksi, kuin objektiiviseksi tieteelliseksi tutkimukseksi. Uskon, että sitä voidaan siitä huolimatta, tai kenties myös siitä johtuen, hyödyntää ohjaustoiminnassa ja muillakin aloilla silloin kun halutaan hyödyntää savea terapeutisilähtöisesti.

Se millä tavoin savea voidaan hyödyntää terapeutisessa taideilmaisussa ja ohjaustoiminnassa, tuli esiin opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa. Uusia tapoja ja harjoituksia voidaan kehittää aikaisempien pohjalta sekä hyödyntäen teoretista tietoa saven ominaisuuksista. Harjoitukset, joissa hyödynnetään saven ominaisuuksia, jotka tulivat esiin teoriaosuudessa, voivat olla erityisen hyödyllisiä terapeutisessa taideilmaisussa ja voimaannuttavassa savityöskentelyssä. Voidaan kehittää harjoituksia, joissa kosketusta, saven plastisuutta, liikettä, kolmiulotteisuutta tai leikillisyyttä erityisesti korostetaan. Toisaalta nuo ominaisuudet ovat savityöskentelystä yleensä luonnostaankin mukana, mutta niihin voidaan myös keskittyä pedagogisen taidon oppimisen tai esteettisesti tyydyttävän lopputuloksen sijaan.

Savi materiaalina koettiin niin monella tavalla, kuin ryhmissä oli osallistujia ja näitä kokemuksia on vaikea koota yhteenvedoksi. Suurin osa ryhmiin osallistujista koki saven positiivisesti ja sanoivat pitävänsä savesta materiaalina ja siitä miltä se tuntuu, mutta eivät kuitenkaan kaikki. Eniten kokemuksissa savesta materiaalina korostui mielestäni saven rentouttavuus, kontaktin saaminen, anteeksiantavuus ja luonnollisuus.

Jatkotutkimuksessa mielenkiintoista mielestäni olisi selvittää vielä lisää, millaisia harjoituksia on jo käytössä taideterapian ja meditaation toiminta-alueilla. Mielenkiintoista olisi myös saada lisää käytännön kokemustietoa esimerkiksi taideterapeuteilta, jotka toimivat pääasiassa savea käyttäen. Jatkotutkimusta voisi tehdä myös erilaisten kohderyhmien parissa. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi tutkia kokemuksia savesta ryhmän parissa, jolla ei olisi aikaisempaa kokemusta savesta, jonka jäsenet lähtökohtaisesti eivät pidä savesta tai, jonka jäsenet olisivat esimerkiksi hyvin teknillisesti suuntautuneita, vaikkapa elektroniikka-insinöörejä. Mitä he sanoisivat aiheesta?

Toinen hyvin voimakkaasti herännyt kysymys on esteettisen onnistumisen kokemuksen ja tunteen siitä, että on hyvä jossain, merkitys voimauttavan kokemuksen syntymiseen. Tämä kysymys on mielestäni hyvin voimakkaasti kytköksissä omaan kulttuuriimme. Israelissa asuessani yksi tärkeimmistä asioista, joita olen oppinut, on lapsen omainen asenne asioiden tekemiseen. Erityisesti niiden asioiden, joita en osaa tehdä täydellisesti tai ollenkaan. Osaamattomuus ei ole este tai lannistava tekijä. Teen silti ja nautin siitä mitä teen. Olen jopa ylpeä. Tällainen asenne omasta kulttuurista periytyvänä, on lahja. Millä keinoin ohjaajana murtaa suorituspainetta ja edesauttaa tässäkin asiassa ajattelua, että matka on vähintäänkin yhtä tärkeä kuin päämäärä?

LÄHTEET

- Ahonen, H. 1993. Musiikki - sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. Loimaan kirjapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- F-Lehti. 1.2012. Fazer.
- Grönfors, M. 2001. Havaintojen teko aineiston keräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 124 – 141.
- Heinonen, V. 2005. Terapeuttinen savi. Taiteen maisterin lopputyö. Muotoilun koulutusohjelma. Taideteollinen korkeakoulu.
- Henley, D. 2002. Clayworks in Art Therapy – Plying the Sacred Circle. Gateshead: Jessica Kingsley Publishers.
- Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy
- Hentinen, H. 2010 Taideterapian erilaiset suuntauksat ja lähestymistavat. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 21 – 25.
- Hentinen, H. 2010. Virittäytyminen taidetyöskentelyyn. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 105 – 111.
- Hentinen, H. 2010. Monitasoinen merkitysten muotoutuminen. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 129 – 154.
- Hentinen, H. 2010. Valmiiden taideteosten tarkastelu ja reflektio. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 157 – 169.
- Kivimäki, A. 2008. Aikojen alussa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Koraani.
- Lieppinen, M & Willman, A-A. 2008. Utelias puu. Taideterapeuttinen toimintakirja. Saarijärvi: Lasten Keskus.
- Mantere, M-H. 1991. Mielen kuvat. Helsinki: VAPK-kustannus.

Mantere, M-H. 1997. Suossa, pellossa ja puistossa. Maaelementti ja taideterapia. Opinnäytetyö. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Luovien terapioiden suuntautumisvaihtoehto: Kuvataideterapia.

Mantere, M-H. 2010. Taiteen ja terapian yhteinen kuva. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 11 – 20.

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Hoitotieteenlaitos. Kuopion yliopisto. Kuopio. Luettu 28.5.2012. <http://www.uku.fi/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf>

Malchiodi, C. 2010. Taideterapian käsikirja. EU: UNIPress.

Malchiodi, C. 2011. Ilmaisuterapiat. EU: UNIPress.

OmaPolku. 2012. www.omapolku.fi. Viitattu 25.8.2012.

Peavy, R. V. 1999. Suomentanut Auvinen, P. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus: konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Helsinki: Psykologien Kustannus. Alkuteos Peavy, R. V. 1997. *SocioDYNAMIC Counselling*. Victoria, Canada: Trafford Publishers.

Prussin, L. 1993. Arkkitehtuuri ja keramiikka: Maa-aineen pyhyys. Maa symbolina ja metaforana. Teoksessa Marna, M. (toim.) Savi. Keramiikan ja arkkitehtuurin perinne Länsi-Afrikassa. Pyynikinlinna: F. G. Lönnberg.

Raamattu.

Rankanen, M. 2010. Taideterapiassa vaikuttavia ydinprosesseja. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 35 – 50.

Rankanen, M. 2010. Kuvataiteen erityispiirteet terapian jäsentäjinä. Teoksessa Hentinen, H., Mantere, M-H. & Rankanen, M. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 65 – 90.

Rauhala, L. 2009. Henkinen ihminen. Henkinen ihmisessä ja ihmisen ainutlaatuisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Sholt, M. & Gavron, T. 2006. Therapeutic Qualities of Clay-work in Art Therapy and Psychotherapy: A Review. Teoksessa *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*. American Art Therapy Association. Luettu 29.5.2012 <http://www.eric.ed.gov/PDFS/EJ777001.pdf>

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun opettajan koulutuslaitos. Oulun yliopisto. Oulu. Luettu 28.5.2012. <http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/html/bihdbfff.html>

Suomisanakirja 2012.
<http://suomisanakirja.fi/skandinaavinen%20mytologia>. Viitattu 29.8.2012

Tammi, T. 2011. Ekspressiivinen taidetyöskentely. Teoksessa Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. Tampere: Juvenes Print Oy

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Vaajakoski: Tammi.

The Book of Aquarius 2012.
<http://www.thebookofaquarius.com/forum/viewtopic.php?f=13&t=669>.
Viitattu 25.8.2012

Uusiverso. 2012.
http://www.uusiverso.fi/yhteisot/uusi_verso/yhteisot/pispala_-_varikko/esittely. Viitattu 25.8.2012.

PALAUTELOMAKKEEN KYSYMYKSET

1. Piditkö siitä miltä savi tuntui? KYLLÄ/ EN
Miksi?
2. Piditkö tällaisesta työskentelystä saven kanssa? KYLLÄ/ EN
Miksi?
3. Kuvaile miltä savi tuntui?
4. Synnyttikö savi/ harjoitus sinussa mielikuvia, oivalluksia tai uusia ajatuksia?
5. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta savesta?
6. Verrattuna muihin mahdollisesti käyttämiisi taidemateriaaleihin, miten kuvailisit savea?
7. Muuta mielessä?